

ԱՐՄԵՆԻԱ

ԱՐՄԵՆԻԱ
ԱՄՍԱԳԻՐ

ARMENIA

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ, 2023. համար 1
Budapest, 2023. 1. szám

Megtartotta alakuló ülését az országgyűlés Magyar-Örmény Baráti Csoportja

Akopjan Nikogosz, örmény nemzetiségi szószóló kezdeményezésére március 6-án a Parlament Jókai termében került sor a Magyar Országgyűlés Magyar-Örmény Baráti Csoportjának alakuló ülésére. Az ülés díszvendége volt Őex. Ashot Smbatyan úr, Örményország georgiai nagykövete, az örmény külügyminisztérium régióért felelős diplomatája. Vele érkezett Levon Zakarian a georgiai örmény nagykövetség munkatársa.

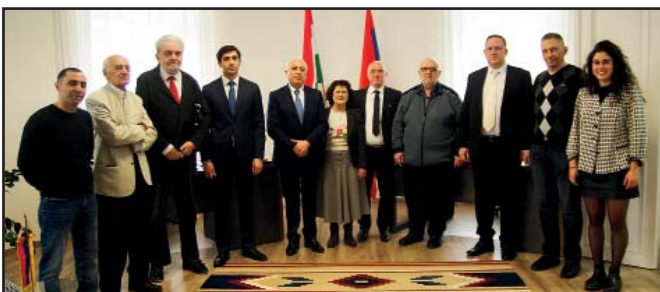
A csoport legelső ülését Balla Mihály, a tagozat elnöke nyitotta meg, aki az Interparlamentáris Unió magyar tagozatának elnöke is. Beszédében rendkívüli örömét fejezte ki, hogy a magyar örmény kapcsolatok az élet minden területén újra indulhatnak, s ebben a munkában mindenki a legnagyobb intenzitással vesz részt. Felidézte a két nép történelmének helyzetének közös vonásait, hogy mindkét anyaországnak hasonló méretű és arányszámú diaszpórája létezik szerte a világon és megemlíttette a haza iránti elkötelezettség legismertebb örmény származású képviselőit, Kiss Ernő és Lázár Vilmos, aradi vértanúkat. A kapcsolatok helyreállítá-

sában fontos szerepet játszott a magyar kormány közvetítői tevékenysége az Azerbajdzsán által foglyul ejtett örmény hadifoglyok hazatérésének elősegítésében, illetve a Covid járvány örményországi kezelésére biztosított vakcina szállítmány. Kiemelten értékelte Akopjan Nikogosz kezdeményezését és az örmény magyar kapcsolatok terén kifejtett rendkívüli aktivitását, amivel hozzájárult a folyamatok sikeréhez. Külön köszönetét fejezte ki, hogy Ashot Smbatyan nagykövet úr személyesen is részt vesz az alakuló ülésen.

Nagyköveti találkozó az örmény szószólói irodában

Őex. Ashot Smbatyan-t, Georgia örmény nagykövetét, hétfői parlamenti látogatását követően, kedden Akopjan Nikogosz, az Országgyűlés örmény szószólója fogadta irodájában. A találkozón az örmény közösség vezetői is jelen voltak. A nagykövet úr bizakodását fejezte ki, hogy egy új, fejezet kezdődött az összefogás jegyében a magyarországi örmény közösség életében, a korábbi ellen-

tétektől és megosztástól terhes időszak lezárultával. A találkozó résztvevői örömmel tájékoztatták a vendéget, hogy ennek köszönhetően az építésre és jövőre fókuszáló munkának máris látványos eredményei vannak, melyek a közösség kulturális életének, intézményeinek és szervezeteinek virágzásában nyilvánul meg. A diplomáciai kapcsolatok újra indulása még nagyobb lendületet adhat a magyarországi örmény diaszpóra működésének, melynek sokkal aktívabb, élő kapcsolata lehet az anyaországgal, mint az elmúlt évtizedben.

Együttműködő partnereink:

Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület

KÉSZÜLT MAGYARORSZÁG
KORMÁNYÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

2023.

ԱՐՄԵՆԻԱ

ARMENIA

Tartalom

- 2 Megtartotta alakuló ülését az országgyűlés Magyar-Örmény Baráti Csoportja
- 2 Nagyköveti találkozó az örmény szöszlői irodában
- 3 175 év 1848-2023 tavasztól-tavaszig
- 4 Diplomácia a béke útján
- 7 Millió éves örmény régészeti múlt
- 8 Magyar hadifogoly sírok Örményországban
- 9 Szöszlői egyeztetés az örményországi magyar hadisírok gondozásáról
- 9 A hadisírok a béke nagykövetei
- 10 Elhunyt Zakariás Antal Dirán
- 12 A harcok útja: St. Sarkis
- 14 Örmény Tánccok
- 16 Երևան քաղաքի Նորրի 9-րդ փողոցը անվանակոչվեց ՀԻՍՋ ժողովրդական նկարիչ, քանդակագործ Սարգիս Բաղդասարյանի անվամբ:
- 18 Örmény népi táncok: az emlékezet mintázatai
- 20 Helyzetjelentés Arcahból – mit hozhat a tavasz?
- 22 Hírvilág
- 23 Dolma-e vagy sarma?
- 23 Örmény ételek az ókorból
- 24 Անհավատալի է, բայց իրողություն. Ադրբեջանում Իսրայելի դեսպանը հայ է
- 25 Amikor a Mesterséges Intelligencia színpadra lép – Hajren színházi bemutató a Nemzetiben
- 26 Ashot Bagdassaryan kiállítás Mohácson
- 27 Március 15-i koszorúzás Veszprémben

ԱՐՄԵՆԻԱ

Պատասխանատու հրատարակիչ Հայ Մշակութային Հիմնադրամ`
HU ISSN 1786-5824

Գլխավոր խմբագիր Նիկոլոս Ակոպյան,
Խմբագրական կազմ` Շառլոտա Բշեկուց, Սոսի Սուսանյան,
Սեդա Քարամյան, Ալեքս Ավանեսյան, Մուրադյան Տաթևիկ,
Հայրապետյան Լալա, Դավիթ Մարտոն - Արոն, Արթին Դիրամերյան
Լուսանկարիչներ` Արմեն Ենգոյան, Գաբոր Վարդապետյան
Խմբագրության հասցեն` Բուդապեշտ 1025,
Պալատինուս շեն. 0036 1-950-53-21

e-mail: n.akopyan@yahoo.com, armenia@armenyorszagos.hu

Լույս է տեսնում Հունվարիայի Հայ Ինքնավարության

հովանավորությամբ:

Այս օրագրի հրատարակումը իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության

Մշակույթի նախարարության հովանավորությամբ:

Felelős kiadó: Az Örmény Kultúráért Alapítvány

Főszerkesztő: Akopjan Nikogosz

szerkesztőségi tagok: Issekutz Sarolta, Sosi Susanyan, Avanesian Alex,

Seda Karamyan, Diramerján Artin, Dávid Márton-Aron, Muradyan Tatevik,

Hayrapetyan Lala

Fótok/képek Armen Yengoyan, Vardapetian Gábor, Kőfalvi Karen

175 év 1848-2023 tavasztól-tavaszig

175 éve. Nem azért, mintha az univerzum időforgatagában nem számítana pusztán nanoszekundumnyinak az a felvillanás, ami a tizenkilencedik század tavaszi forradalmaitól napjainkig lepergett, de e pillantásnyi idő alatt, mégis ütős evolúciós masszává sűrűsödött a történelem. Ennek visszavonhatatlan következményei talán fel sem foghatók. A történelem tablói megfakulnak, az ünnepek kellékei kikopnak, a lélek sem ugyanúgy fénylik az elmúló évek tükrében. Az akkor történtek valódi mátrixa azonban a globális civilizáció tudatalattijának, valamennyi lépésének, gondolatának, tettének, rögeszméjének, és pótcselekvésének alakító szövetévé vált.

Ez, az idő egyenesen alig-alig jelölhető, felragyogó kis szakasz az emberiség eddigi legintenzívebb szemesztere, legdurvább kurzusa könyörtelenül bebiflázandó tananyagokkal, és még durvább számonkérésekkel. Petőfiék, a reformkor leghaladóbbjai, tömegek és a hozzájuk trendkövetőként csatlakozók 48 márciusi kiállása, a felnőtté válás ideje, talán az első pillanat volt az egész bolygó történetében, amikor hús vér emberek maguk hoztak döntést sorsuk és talán önnön lényük megváltoztatása, jobbra fordítása érdekében. Az az ösztönös érzés, az a tévedhetetlen hit, isteni erő, ami vezette őket és kitérítetetlenül irányítja azóta is napjainkat. Az eszme ettől kezdve mindenkié a legdemokratikusabb értelemben... és azóta is a legkülönbélebb árnyalakok használják (ki) az akkor először kiejtett, tiszta jelszavakat. Mára mindenható, mindent felülíró hívószavakká és hivatkozássá alakultak. Erejük semmit sem kisebbedett, de irányuk és tehetetlenségük megváltozott. Gúzsba köti őket a konzervatív, kiterjeszti és önkényeskedik velük és általuk a szabadelvű. Bárkié lehet, pont ebben rejlik szabadsága és ahogy ezzel visszaélünk, abban mutatkozik meg emberi mivoltunk gyarlósága is. A szabad akarat, mi Istentől való, így leckéztet minket nemcsak 175 éve, egymáshoz terelve magyart, szerbet, lengyelt, örményt, zsidót, keresztényt vagy muszlimot, hisz Isten teremtményként mi különbség is lehet közöttünk? Ám e nanoszekundumnyi idővillanásban az univerzum sokarcúságának egyre több titkára is fény derül. Világosan látszik, hogy a szabad akarat univerzumában is ott vibrál az ismeretlen sötét erő gravitációja, hogy egy-egy borzalmas pillanatban, de mindenképp rendszeresen – mert nem tanulunk mégsem a leckékből – a gyűlölet, a szembenállás, a kishitűség, a szeretet és hit nélkülség győzedelmeskedjen saját személyes világunkban is.

Diramerján Artin

Diplomácia a béke útján

Különösen izgalmas beszélgetésnek lehetett részese az, aki január 27-én délután részt vett a Mathias Corvinus Collegium szervezésében megrendezett, „Magyarország és Örményország – Diplomácia a béke útján” című programon. A laikus számára elsősorban nem túl érdekesnek hangzó című esemény azonban egy igen érdekes és kalandokban bővelkedő „sztoriról”, akciófilmekbe illő eseményekről rántotta le a leplet, a diplomácia kapcsolatfelvételek általában valószínűleg nem túlságosan izgalmas világában. Miért fontosak az örmények? Kik is ők és hogyan is kerülnek Magyarországra? Milyen út vezet egy érzelmeiktől fűtött diplomáciai kapcsolatmegszakítástól annak újra felvételéig? Hogyan tovább a két ország kapcsolatában? Ezekre a kérdésekre is választ kaphattunk ezen az estén. A beszélgetés moderátora Csíkász Andor, a Vezetőképző Akadémia hallgatója volt.

Az est beszélgetőpartnerei bizonyos szempontból különösen érdekesek voltak, hiszen egyiküknek van örmény identitása, múltja, kapcsolata – és nem csak szakmai – ezzel a kultúrával, másikuk viszont életének egy bizonyos szakaszában szinte semmit, vagy nagyon keveset tudott az örményekről, örménységről, mára azonban a téma és a terület egyik legkiválóbb szakértője lett hazánkban.

Azbej Tristan, a Külgazdasági és Külügyminisztérium üldözött keresztényeket segítő programokért felelős államtitkárságának vezetője, a KDNP alelnöke örmény eredetű családból származik, mely család annyira komolyan kapcsolódott a magyarországi örménység életébe, hogy nagyapja, Azbej Sándor építész tervezte a budapesti, Orly utcában álló örmény templomot, amely az ország egyetlen örmény múzeuma mellett található. Személyes elkötelezettségét az örmény-magyar kapcsolatok rendezése mellett ez a családi identitás is megalapozta, melyhez további támaszt nyújt keresztény hite és melynek következménye a keresztények mellett való határozott kiállása, bárhol is éljenek a világon. Az államtitkár elmondta, hogy Isten ajándékának tekinti, hogy örmény gyökerű politikusként lehetett részese és kollégáival együtt megvalósítója a két nép közötti kapcsolatok rendezésének, ami a két ország kulturális, oktatási és gazdasági együttműködésének bővüléséhez vezet.

Dr. Kovács Bálint, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára, az Armenológiai Tanszék vezetője és az örmény térség szakértője egyetemi évei alatt, ahogy ő fogalmazott, véletlenek egész sorozatán keresztül jutott el oda, hogy egyre jobban megismerte az örmény történelmet, kultúrát, nyelvet és most, a diplomáciai kapcsolatfelvételi folyamatban kulcsfontosságú szerepet játszott nyelvtudásával és az örmény-magyar kapcsolatok ismeretével. Idézte azt a mondást, mely szerint „Kétféle ember él a Kárpát-medencében, az egyik, amelyik tudja magáról, hogy örmény származású, a másik még nem tudja magáról, hogy örmény származású”. Dr. Kovács Bálint a második csoportba sorolja magát, elkötelezettsége és tudása, ismeretanyaga alapján kijelenthető, hogy mára hasonlóan ezeregy szállal, kötődik az örménységhez, ahogy a legtöbb örmény származású Kárpát-medencei polgár.

Tanszék vezető úr elmondta, hogy hazánkban van egy történelmi örménység, amely a XVII. század második felében telepedett meg Erdélyben, mely örménység az eredeti, középkori örmény fővároshoz, a később elpusztult Ani-hoz való szimbolikus kapcsolódását fejezi ki abban, hogy magukat „Ani-örményeknek” nevezik. Ez a csoport a XIX. századra asszimilálódott teljesen a magyar nemzetbe és lett fontos társadalom alkotó, formáló tényezője, a belőle kikerült nagy formátumú művészeivel, gazdasági szakembereivel, politikusaival, katonáival. Itt említhetjük Hollósy Simont, a Nagybányai festőiskola egyik alapítóját, Kiss Ernő és Lázár Vilmos Aradon kivégzett honvéd tábornokainkat, vagy akár Gajzágó Salamont, az állami Számvevőszék létrehozóját és első elnökét.

A másik hazai örmény csoport az 1915-ös örmény genocídium után telepedett le hazánkban, illetve később a Szovjetunió felbomlása után, a Hegyi-Karabahi háború, illetve az 1988-as örményországi földrengés következtében érkezett hozzánk.

Az ilyen módon több osztatú, mégis teljes magyarországi örménység tehát – bár szociológiailag lehetne diaszpóráként is megfogalmazni –, 1993-óta hivatalosan is a 13 magyarországi nemzetiség egyike, mely saját szótól küldhet a magyar parlamentbe.

A 2012 előtti időszak diplomáciai kapcsolatai a Szovjetunió felbomlása után megkötött szerződések alapján működtek. Nem volt rezidenciális nagykövetség hazánkban, hanem az ide akkreditált nagykövet Bécsből járt Budapestre az ügyeket vinni, az Örményországba akkreditált magyar nagykövet pedig Tbilisziben működött és onnan tartotta a kapcsolatot Örményországgal. Ennek az időszaknak két fontos pontja volt örmény részről, az egyik az örmény genocídium elismertetése az egész világon, a másik pedig Hegyi-Karabah elismertetése volt. Ezek ebben az időszakban Magyarországon nem kerültek napirendre, de szimbolikus lépések, például Kövér László Házelnök úr látogatása az örmény genocídium emlékművénel, megvalósultak. Jerevánban pedig a Magyar-Örmény Baráti Társaság működött, ennek az időszaknak a két ország közti kapcsolatait felvállalva.

Azbej Tristan felelevenítette a 2012-es diplomáciai szakítás okát. Ebben az évben Magyarország átadta Azerbajdzsánnak Ramil Szafarov gyilkos büntetésének végrehajtását. Amikor Azerbajdzsán átvette a büntetés végrehajtást, rögtön elnöki kegyelemben részesítették Szafarovot, aki így szabadlábra került. A nemzetközi jogot figyelembe véve, Magyarország minden egyezménynek megfelelően cselekedett, melyet az Emberi Jogok Európai Bírósága is kimondott. A személyes érzések szintjén azonban teljesen érthető, hogy az örmény állam, az örmény emberek ellenséges gesztusként értékelték Magyarország lépését. Ennek következményeként Örményország egyoldalúan megszüntette diplomáciai kapcsolatait hazánkkal. Ez vezetett ahhoz a helyzethez, amely méltatlan volt két olyan nép kapcsolatához, amelyeket sok szál köt egymáshoz. Ilyen a két örmény származású aradi vértanú, akik magyar és örmény identitással vállalták a vértanúságot egy magasabb cél érdekében, ilyen az örménység több, mint 1700 éves, szenvedésekkel teli keresztény hite és identitása és ilyen a magyar nép több, mint ezer esztendőes keresztény nemzetként való léte, mely nép többször védelmezte majdnem nemzet-

halála árán a keresztény Európát és saját kereszténységét.

Az örmények különlegessége részben talán éppen abban a hatalmas hitben rejlik, amivel a világ első keresztény államaként azt a vallást felvették 1700 évvel ezelőtt, melyet a kor superhatalmában tűzzel-vassal üldöztek. Ez a bátor hitvallás jellemzi az örményeket több, mint 1700 éve, melyhez egy erőt sugárzó, de egyedi kultúra kapcsolódik a maga kimagasló kincsivel.

Keresztényüldözés napjainkban is

Az elmúlt tíz esztendőben sok olyan személy és szervezet volt, aki ezt a méltatlan helyzetet orvosolni szerette volna és a maga területén igyekezett mindent megtenni a kapcsolatok helyreállításának érdekében. Az egyik ilyen szervezet volt az Azbej Tristan által vezetett államtitkárság, melyben az államtitkár és kollégái is sokat tettek a folyamatok javítása érdekében.

Az államtitkár részletesen is beszélt az általa vezetett államtitkárság feladatairól, az alapvetően humanitárius segítségéről, mellyel a vallásuk miatt üldözést szenvedő keresztényeket támogatja a magyar kormány. A Közel-Keleten élő jelentős örmény közösségeket, így a szíriai és iraki örmény közösségeket az Iszlám Állam és más szélsőséges iszlamista szervezetek a legutóbbi időkig terrortámadások folyamatos veszélyének tették ki, melynek ugyanúgy vértanúi voltak a szíriai és iraki örmények, mint a szír rítusú, görög rítusú, keresztények.

Ennek egy különleges példáját adta az az esemény, amikor a magyar delegáció első ízben találkozott a szíriai örmények egyházi vezetőivel. A találkozon az örmény fél egy olyan aranyozott Szentségházat (az Oltáriszentség tárolására szolgáló liturgikus eszköz) adott át a magyar képviselőknek, melyet az ISIS barbár terroristái kalapáccsal átlyuggattak, szétverték. Ez egyrészt megmutatta, hogy ezen keresztényeknek a mai napig milyen üldözést, megfélemlítést kell elviselniük hitük miatt, másrészt rávilágított, hogy a terroristák keresztényellenes gyűlölete milyen tomboló és feneketlen. Amikor nem „csak” elüldözni akarnak valakit valahonnan, hanem a dühüket és gyűlöletüket liturgikus tárgyakon vezetik le, abból látható, hogy ez nem egyszerű területszerzés, hanem az elpusztítás vágyával feltüzelt keresztényüldözés.

Ez a tárgy lett az első darabja annak a kiállításnak, melyet a Nemzeti Múzeum-

mal közösen készített az Államtikárság és amely bemutatja a jelenleg is folyó keresztényüldözés ilyen és hasonló drámai mementóit. Felkiáltójel is a kiállítás, hiszen a liberális, minden mással toleráns nyugat a keresztényüldözés tényét igyekszik eltagadni. A kiállítás Washingtontól New Yorkon át Münchenig akarta az üldözött keresztények elnyomott hangját elvinni és felerősíteni.

Diplomáciai akciófilm

A libanoni örmény keresztényeknek a magyar kormány által nyújtott élelmiszer és egyéb alapellátási cikk adományait az Örmény Egyház nagyra értékelte, de volt egy kulcs momentum, amely elindította azt a kalandregénybe, vagy akciófilmbe illő történetet, amely végső soron megnyitotta a kapukat a két ország diplomáciai kapcsolatainak újrafelvételéhez.

A történet Semjén Zsolt miniszterelnök helyettes, Azbej Tristan államtitkár és az ő küldöttségük 2021-es egyházi látogatása volt Örményországban, Ecsmiadzinban, mely delegációnak Dr. Kovács Bálint is tagja volt. Karekin pátriárka fogadta a magyar delegációt és a tárgyaláson maga is közvetítő szerepet betöltve élt a magyar kormány felé azzal a kéréssel, hogy építve a kölcsönös tiszteleten és érdekeken alapuló magyar és azerbajdzsáni kapcsolatokra, Magyarország járjon közben az azeri félnél, hogy engedjenek szabadon örmény katonai foglyokat.

A kérést a magyar kormány felvállalta, Orbán Viktor miniszterelnök személyesen járt közben az azeri elnöknel a bebörtönzött örmény katonák ügyében. Az azeri félnél nyitott szívekre és fülekre talált miniszterelnök úr kérése és beleegyeztek az örmény katonák szabadon engedésébe.

2021 karácsonya után három nappal indulhatott meg a katonákért az a csapat, amely a kecskeméti katonai légibázisról, a Magyar Honvédség egyik repülőgépével az azeri fővárosba, Bakuba repült. Itt az azeri hatóságok átadtak Magyarországnak öt olyan örmény katonát, akik az első pillanatban el sem hitték még, hogy az örmény karácsony napjára hazatérhetnek szeretteikhez. Ezután a „Hungarian Air Force” feliratú gép elindult Bakuból Jerevánba, ahol Magyarország átadta a kiszabadult katonákat Örményországnak.

A testvériség jeleként 100 ezer adag COVID ellenes oltóanyagot is Örményország rendelkezésére bocsátottunk, ami akkor hatalmas értéket képviselt.

Jerevánban az örmény külügyminiszter helyettes fogadta a magyar delegációt és az örmény katonákat, majd 20 éves Ararát konyakkal koccintottak mindnyájan a diplomáciai és logisztikai manőver sikerére.

Azbej Tristan felidézte azt a jelenetet, amikor a jereváni repülőtéren a kiszabadult örmény katonákat mentőautóba tették, hogy egészségügyi kivizsgálásra szállítsák őket, az egyik örmény püspök, aki az eseményre kiérke-

zett a reptérre, megállította az induló mentőautót és abba behajolva mind az öt katonát megáldotta, majd fejüket megsimogatva engedte újtukra őket.

Ekkor ítélte úgy Örményország, hogy Magyarországgal való kapcsolataiban új, baráti fejezetet nyit és ezután jelezte az örmény kormány hivatalosan is, hogy hajlandó tárgyalni a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételéről.

Dr. Kovács Bálint, mint a hadifoglyok kiszabadítását lebonyolító delegáció tolmácsa élete legizgalmasabb karácsonyának írta le ezt az eseményt. Az öt örmény katonát megkérdezve arról, hogy melyik pillanatban nyugodtak meg és mikor tudatosult bennük, hogy valóban szabadon bocsátják őket és hazamehetnek szeretteikhez, a kiszabadult foglyok azt felelték, hogy akkor, amikor a magyar repülőgép fedélzetén a monitoron meglátták a Baku-Jereván útvonalat.

Államtikár úr a kalandos történetet felelevenítve megjegyezte, hogy valódi akciófilmet lezáró jelenethez volt hasonló, amikor a Magyar Honvédség repülőgépének ablakából az örmény katonák meglátták az Ararát hegyének csúcsát, és ekkor valódi felszabadult öröm tört ki belőlük.

Mit jelent az új kezdet a két ország közötti kapcsolatokban?

A két állam külügyminisztere 2022. decemberében kölcsönös diplomácia képviselő delegálásában állapodott meg, az örmény fél pedig még nem hivatalosan ugyan, de jelezte, hogy idővel önálló nagykövetséget szándékozik létesíteni Budapesten. Magyar részről első lépésként az egyik nagykövetségünk kapott akkreditációt az örmény államhoz és kormányhoz.

A két külügyminiszter találkozója után azonnal megindult különböző területeken az együttműködés. Így a magyar kormány kiterjesztette az örmény fiatalok számára elérhető tanulmányi ösztöndíjak lehetőségeit, kereskedelmi és légiközlekedési kapcsolatokról indultak meg tárgyalások.

Dr. Kovács Bálint, a PPKE Armenológiai tanszékének vezetője elmondta, hogy a kapcsolatok újraindulásával az oktatási, kutatási terület új horizontjai nyílnak meg, mely a tanszéknek komoly stabilitást is biztosít. Itt a diákok nemcsak az örmény nyelvet sajátítják el, hanem olyan nyugati típusú tudást szereznek örmény történelemből, irodalomból, művészetekből, amivel az armenológia ki-törhet a nyugati tudományos struktúrákban meglévő

elszigeteltségből. A tanszék tehát tudománydiplomáciai szerepet is betölt az örményországi és a diaszpórából érkező örmény fiatalok felé, illetve komoly értékű tudást nyújt a magyar fiatalok számára is, mellyel az itt tanulók bekapcsolódhatnak németországi, francia tudományos műhelyek munkáiba.

A beszélgetés, valamint a diplomáciai kapcsolatok újravételei folyamatának végkövetkeztetése talán az lehet, hogy a Hungary Helps program és a magyar kormány segítségével ez a kalandos történet nem jöhetett volna létre és nem zárulhatott volna ilyen pozitív eredménnyel, de ugyanilyen fontosságú volt az a rengeteg energia és munka, melyet mind Dr. Kovács Bálint, mind a magyarországi örmény szervezetek, kulturális egyesületek, az örmény kultúra és az örmény emberek szeretete által elvégeztek az utóbbi években.

Reméljük, hogy ez az új kezdet sokáig tartó fejlődés és

kapcsolat lehetőségét teremti meg Magyarország és Örményország között.

Az út a diplomáciai kapcsolatfelvétel lehetőségének bejelentéséig az elmúlt évtizedben korántsem volt ennyire reményteljes, noha az elhíresült és a világon mindenhol megdöbbenést kiváltó baltás gyilkosságot követően a magyarországi örmény közösség vezetői az első pillanattól fogva aktívan követték. Jogi segítséget és jelenléte szerveztek az áldozat családja számára, hogy a büntető eljárás ideje alatt, valamint a bírósági szakban is hatékony módon legyenek képviseltetve. Az elsőfokú ítélet megszületéséig csaknem három év telt el de az örmény közösség vezetői egyetlen tárgyalást nem hagytak ki. A kiadatást és a diplomáciai kapcsolat megszakadását követően a legkülönbözőbb szinteken és csatornákon folyamatosan a kapcsolat újravételén dolgoztak.

Fabók Dávid

Millió éves örmény régészeti múlt

Az észak-örményországi Lori-fennsíkon három lelőhelyen a kora- és közép-acheuli kultúrához tartozó kőeszközökre bukkantak. Közülük a legrégebbi a karahacsi lelőhely. Ennek vulkanikus üledékét vizsgálták urán-ólom izotópos módszerrel, melynek eredménye 1,75-1,94 millió éves korúnak jelezte e leleteket. Az itt talált kőeszközök, szerszámok így régebbinek bizonyultak, mint a legöregebb kelet-afrikai acheuli eszközök, az ember Afrikából való kiáramlásának egyik legkorábbi bizonyítékai. Az őskori táborhelyek közül a legérdekesebb egy körülbelül 325 ezer éves, lávaömlés alatti lelőhely (Nor Gehi), ahol az eszközök két különböző technikával készültek: a régebbi bifaciális és a fejlettebb Levallois-módszerrel. Az őskor fiatalabb korszakaiból is számos táborhelyet feltártak az Örmény-felföldön, többek között Arzniban, Nurnuszban, vagy a Razdan folyó völgyében. A Homo sapiens némileg archaikus változatának csontjai és egy 48 ezer évesre datált tűzhely Jereván melletti barlangokból kerültek elő.

Az Örmény-felföld az újkőkor során is lakott volt, a Kaukázus térségének egyik legkorábbi kultúrája a Sulaveri Somu kultúra, amelyet az i. e. 6.–4. évezredre datálnak. Valamivel későbbiek a Kura Araksz (i. e. 4.–2. évezred) és a Trialeti kultúrák (i. e. 2200–1500). Az Areni falu melletti barlangrendszerben nagyon jó megtartású neolitikus eszközök kerültek elő, többek között – korábban mi is írtunk róla – a világ legrégebbi, 5500 éves cipője, egy 5900 éves fűszoknya és 6000 éves, borkészítésre használt eszközök. Az i. e. 5–4. évezredben az örmény felföld

lakói a világon szinte elsőként már képesek voltak rezet előállítani, a 2. évezredben pedig vasat is.

Örményországból számos megalitikus építmény ismert. Az egyik legnagyobb ilyen komplexumot, a Zorac Karert az „örmény Stonehenge“-ként is emlegetik.

Egyes történészek szerint az akkádok által i. e. 2300-ban elfoglalt Armani királyság megegyezik Örményországgal, így az ország neve több mint 4 ezer éves. Az örmények Hajasztánnak nevezik országukat és a késő bronzkorból ismert egy Hajasza-Azzi nevű kelet-anatóliai királyság, amely a hettitákkal háborúzott, sőt idővel meg is döntötte államukat. III. Thotmesz egyiptomi fáraó i. e. 1446-ban megemlíti egy ermenen nevű népet. Az Armenia név első biztosan azonosítható említése i. e. 500 körülről származik, a behisztuni feliraton található meg.

Magyar hadifogoly sírok Örményországban

Noha évtizedek óta ismert, mégis kevesen tudnak róla, hogy Örményország szerte több száz magyar második világháborús hadifogoly maradványait rejtik örmény temetőekben fellelhető sírok. Megtalálásuk története majdnem hat évtizeddel ezelőttre nyúlik vissza.

1966-ban egy húszas éveiben járó, örmény fiatalember érkezett Magyarországra. Azért jött, hogy felkeresse édesapja nyughelyét, aki tudomása szerint a második világháborúban a magyarországi harcokban esett el. Hamlet Nazarján azonban hiába kutatta a sírt, azt sosem találta meg. Megtalálta azonban feleségét és második hazáját. 1970-ben végleg letelepedett Magyarországon, miközben nem adta fel, hogy egyszer rábukkan apja sírjára. Az országot keresztül kasul bejáró utazásai során – több tucat temetőt keresett fel – gyakran találkozott olyan emberekkel, akik, miután tudomást szereztek Hamlet örmény származásáról, egyszerre saját, elveszett hozzátartozóikról kezdtek faggatni. Mint kiderült, a háborúból soha vissza nem tért magyar katonák százai kerülhettek örmény területekre.

Hamlet sosem feledkezett meg a hadifogságból soha vissza nem térők történeteiről. Az 1988-as, pusztító erejű örményországi földrengést követően megállás nélkül fordultak oda-vissza a Malév gépei, segélyszállítmányokkal megpakolva. Ezeket a segélyszállítmányokat kísérte el több alkalommal Nazarján Hamlet, s a földrengés áldozatainak tiszteletet adva, számos temetőben megfordult. Ekkor fedezett fel először örmény és orosz feliratú sírokat, amelyeken magyar hangzású nevek álltak. Azoknak a nevei, akiket annyira vártak haza Magyarországon hozzátartozóik és szeretteik, de többé nem térhettek vissza szülőföldjükre. Elérkezettnek érezte a pillanatot, hogy mindent megtegyen, hogy a messzi földön nyughelyre került, elfeledett magyar hadifoglyokat méltó módon őrizhesse tovább az emlékezet.

Az Örmény Honvédelmi Minisztériummal, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadisír Gondozó Igazgatósá-

gával, illetve orosz illetékes intézményekkel felvéve a kapcsolatot, több éves áldozatos és aprólékos kutatómunka során összesen 225 magyar katonáról szereztek információkat végső nyughelyüket illetően. A hadifogságból szabadulva ugyan elenyésző számban (mindössze három főről tudni), de volt olyan, aki visszatérhetett Magyarországra. Az ő beszámolóiból tudható, hogy az örmény vidéken fogságba került magyaroknak viszonylag jó volt a soruk. A helyiek tisztelték, becsülték és szerették őket. Munkaszolgálatuk során többnyire alagút és útépitéseken, erőművek kiemelt építkezésein dolgoztak, szabadidejükben pedig fából gyerekjátékokat faragtak, amit a helyiek élelmiszerrel és cigarettával háláltak meg.

Szpitakban 21, Jerevánban 42, Aratkiban 52, Gyumriban 39,

Szevánban 64 Elarban 10, Tairo faluban 33, Kirobakanban 5 sírhelyről tudni.

Emlékük előtt tisztelegve a XVIII. kerületi Uzsok téren a helyi önkormányzat emlékművet állíttatott, melyen olvasható valamennyi fellelt sírban nyugvó magyar katona neve.

A sírok gondozásának, méltó emlékhelyek kialakításának ügye a diplomáciai kapcsolat megszűnésének következtében egy ideig nem haladt előre, de a helyzet pozitív alakulásának hatására 2023-tól lehetőség nyílik a folytatásra. Hamlet Nazarján nyolcvanon túl is aktívan és fáradhatatlanul képviseli az ügyet. 2018-ban munkáját elismerő kitüntetésben részesült Simicskó István Honvédelmi Minisztertől. A közelmúltban egyeztetett Lezsák Sándorral, de megkereste Németh Szilárdot is további segítség és támogatás reményében. A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadisír Gondozó Igazgatóságával jelenleg is zajlik az egyeztetés, hogy miként folytatódjon az örményországi magyar katonasírok és emlékhelyek ügye. A folyamatba bekapcsolódott az Országgyűlés Örmény Nemzetiségi Szószólója Akopjan Nikogosz is, aki munkatársaival mindent megpróbál, hogy valamennyi sírhely méltó emlékhelye legyen az Örményországba elkerült és örmény földön elhunyt magyar katonáknak.

Szószólói egyeztetés az örményországi magyar hadisírok gondozásáról

Az Országgyűlés Örmény Nemzetiségi Szószólója irodájában fogadta a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadisírgondozó Igazgatóságának munkatársait, akikkel áttekintették az Örményországban eltemetett mintegy 225 magyar hadifogoly emlékével kapcsolatos teendőket. Az

egyeztetésen Akopjan Nikogosz, örmény nemzetiségi szószóló átadta a rendelkezésre álló információkat, névlistát, valamint ismertette az intézet illetékeseivel az elmúlt évtizedek történéseit.

A hadisírok a béke nagykövetei

Albert Schweitzer Nobel díjas német orvos, filozófustól származik a címben szereplő mondat, s jól rávilágít arra, milyen mély üzenettel bírnak a háborúban elesett, vagy hadifogságban meghalt katonák sírhelyei. Március elején egy több évtizede kezdődött munka kapott új lendületet, amikor az Országgyűlés Örmény Nemzetiségi Szószólójának kezdeményezésére és irodájában egyeztető találkozásra került sor a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadisírgondozó Igazgatóságának munkatársaival. Dr. Bíró Andor igazgató helyettes nagyra értékelte a találkozót, melynek során annak a közel 250 magyar hadifogolynak a nyughelyéről cseréltek információkat, akik örményországi hadifogoly és munkatáborokban hunytak el és különböző örmény városokban és településeken temetőikben vannak eltemetve. A találkozón Nazarján Hamlet újabb fényképeket adott át, melyeket különösen értékesnek találtak az intézet munkatársai, hiszen jelentősen megkönnyítik a további szakmai és tudományos munkát a sírhelyek tényleges beazonosításában. A képeken jól látszik, hogy a sírhelyek és környezetük az örmény hagyományokhoz méltón gondozottak, nincsenek magukra hagyva. Az Örményországban elhunyt

magyar hadifoglyok névlistáját évtizedes kutatómunka során moszkvai, orosz, örmény történeti levéltárakból archívumokból sőt még az egykori jereváni KGB irattárából sikerült összegyűjteni, melyben hatalmas érdeme volt a kutatás fő mozgatójának Nazarján Hamletnek. Mint kiderült az intézet is rendelkezik a jóval korábbi Moszkvából megkapott, mintegy 66 ezer hadifogoly nevet tartalmazó listával, de az örményországi magyar hadifogoly sírlista egy szűrt változat, mellyel mindenképp érdemes frissíteni a jelenlegi adatbázist. Következő lépés a temetési kataszterek alapján történő sírhelyenkénti pontos és hiteles beazonosítás. A találkozón felvetődött az Örményországi magyar hadifogoly sírhelyek konkrét nevekkal és magyar nyelven történő megjelölése és az érintett temetőkben, minden elhunyt nevét tartalmazó emléktáblák elhelyezése. Akopjan Nikogosz reményét fejezte ki, hogy a most lendületet kapott kutatómunkához, minden segítséget megad, amely felgyorsíthatja, hogy minél előbb méltó emléket állíthassunk az Örményországban eltemetett magyar hadifoglyokról és leszármazottjaik, hozzátartozóik bármikor büszkén kereshessék fel az eltűnt, de soha el nem feledett nagyapákat és dédapákat.

Elhunyt Zakariás Antal Dirán

2023. február 14-én délután, életének 92. évében szent-
ségekkel megerősítve befejezte földi életét Zakariás
Antal Dirán okleveles közgazdász, a Budapesti Örmény
Katolikus Lelkésztség gondnokságának világi elnöke, ko-
rábban örmény nemzetiségi képviselő, aki elévülhetetlen
érdemeket szerzett a Budapest XI. Orlay u. 6. szám alatti
Budapesti Örmény Katolikus Lelkésztség és templom,
múzeum felújítása, működtetése, a műtárgy együttes új-
rarendezése munkálataiban való áldozatos közreműkö-
désével, a Lelkésztség mindig lelkiismeretes és figyelmes
gondozásával.

Az utolsó interjú

2021 őszén, még kilencvenedik születésnapja alkalmából
ültünk le beszélgetni Dirán bácsival. Emlékezésül szer-
kesztett változatban most ismét közzétesszük az akkor
megjelent interjút.

Arménia: Dirán bácsi, mesélnél arról, hogy hol erednek
a családgyökerei és mik voltak az előzmények, mielőtt
Zakariás Dirán kilencven évvel ezelőtt megszületett volna?

Zakariás Dirán: Édesapám Csík vármegyének volt az
erdőfelügyelője. Hat nyolc éves lehettem, mikor a hivata-
lában megláttam az általa aprólékosan felállított és meg-
rajzolt családfát. Ebből kiderült, hogy történetünk több
mint háromszáz évre nyúlik vissza. Eredeti nevünkön
Kontikár volt a családnév, ami örményül császárt jelent.
A Császár-Zakariás család utóbbi ága, aztán egyszer
csak úgy döntött, hogy a rokonság egyik fele vegye fel a
Császár, míg a másik a Zakariás nevet, így születtem bele
immár a Zakariás családba.

Arménia: Hat évesen az ember mit kezd azzal, hogy ősi
örmény gyökerei vannak?

Zakariás Dirán: Kezdetben nem nagyon tudtam hova
tenni azt az érzést, hogy egy ilyen régi család leszármazottja
vagyok. Csak annyi volt biztos, hogy a nagy ün-
nepi alkalmakkor, amikor az egész rokonság összegyűlt
Szépvízen, én nagyon jól éreztem magam, abban a mi-
liőben, ahol a nagymamám volt a családfő és ahol a hí-
res Bodurján János örmény pap mindennapi vendégnek
számított. Egyébként ő maga keresztelt engem is. Úgy
éreztem magam, mint aki, valami csodának a részese.
1940-ben aztán visszacsatolták Erdélyt Magyarorszá-
hoz és mi Veszprémbe kerültünk és később ott láttuk
vendégül a szélesebb családot, akik csak a háború befe-
jeztével, 1945 után térhettek vissza Erdélybe.

Arménia: Dirán bácsi pedig maradt Magyarországon és
a veszprémi Piaristákhoz került gimnáziumba.

Zakariás Dirán: Ez életem egyik legfontosabb fejlődési
szakasza volt. A piaristáknál kapott nevelés, bizony elkel-
ne a mai ifjúság körében is. Ők tanítottak meg arra, hogy
legyek nyitott a világ megismerésére és befogadására de
határozott értékrend szűrőjén keresztül lássam a dolgo-
kat. Ez erős útravalót adott nekem egész életem során,
és a mai napig kitart bennem. A hit és a vallás, noha telje-
sen privát része az ember életének, nálam meghatározó
volt, hogy vallásos, erős hitű családi fészekben nőttem
fel. Apámtól is ezt láttam, ambícióban, tenni akarásban,
megoldásokat kereső képességekben és kitartásban
mindent tőle örököltem.

Arménia: Veszprémből később a fővárosba vezetett az
út.

Zakariás Dirán: Budapesten szereztem közgazdasá-
gi diplomát. Az egyetem után pedig az 1960-as évek-
ben a Vegyipari Trösztnél dolgoztam az Ipargazdasági
és Üzemszervezési Intézet főmunkatársaként. A legna-
gyobb élmény és legszebb szakasza pályámnak részt

venni a Százhalombattai Olajfinomító létrehozásában annak programozási és koordinációs feladataiban, melyet ötödmagammal végeztem közel két évtizeden keresztül. Óriási kihívás volt a beruházók, a tervezők és kivitelezők közötti kapcsolattartás és egyeztetés, a felek meggyőzése, a problémák optimális megoldása, melynek eredményeként határidőben megvalósulhattak a finomító város létesítményei, és a teljes csővezetékrendszer. Ebben részt venni a feladatok minősége, összetettsége és nagyságrendje miatt is fantasztikus dolog volt. Nem volt bennem soha bizonytalanság érzés, hogy kifog rajtam a dolog, mert vezérelt a problémák megoldásának mindent felülíró igénye, pedig sokszor járatlan úton kellett haladnunk és számomra sokszor idegen terepen. Egy kollégám meg is kérdezte: - Hogy tudsz ebben a hatalmas műszaki dzsungelben eligazodni? – Lépésről lépésre!- vágtam rá. Ahogy mások észrevették, úgy látszik jól tudtam feltenni a kérdéseket, mert mire megérkeztek a válaszok én már valójában jártas voltam a témában.

Arménia: A magyarországi örménységgel, hogyan alakult ki a kapcsolat?

Zakariás Dirán: Ez valahol sorsszerű volt, de konkrétan egy Zsiguli volt a kiindulópont. 1972-ben vásároltam meg életem első autóját és hirtelen lelkesedésben építettem egy garázst, de engedélyem nem volt rá. A tanács határozata értelmében le kellett volna bontanom. Próbáltam megoldást keresni és ügyvédhez fordultam, innen a kapcsolat Issekutz Saroltával, aki erdélyi örmény vonalon tevékenykedett a közösségben. Ő segített elérni, hogy végül a zsiguli garázs fennmaradhatott. Ez a profán történet. Később, amikor törvényes lehetőségek adódtak Sarolta egyik alapítója lett az örmény nemzetiségi önkormányzati rendszernek. Láta bennem azt, hogy alkalmas lennék bekapcsolódni ebbe a társadalmilag fontos munkába és így váltam a második kerületi, később pedig az Országos Örmény Önkormányzat képviselőjévé, ahol már közigazdász végzettséget is kamatoztathattam a pénzügyi és pénzügyi ellenőrző bizottság vezetőjeként. Ezzel párhuzamosan elláttam a hivatalvezetői feladatokat, bár akkor

ezt a tevékenységi kört még nem így hívták.

Arménia: Ebben az időszakban ismerhette meg azt az örmény diaszpórát, egy olyan erős és karakteres közösséget amely első vagy második generációs örményeket, a genocídium elől menekülőket vagy még frissebben érkezetteket foglalt magába.

Zakariás Dirán: Ez egy érdekes találkozás volt. Nagyon szép emlékeim vannak az örmény örményekről. A kezdeti időkben szívélyes hangulatú és nagyon jó volt az együttműködés, ami azonban a következő választásokat követően, múltbéli személyes konfliktusok, vélt sérelmek és érdekellentétek miatt sajnálatos módon megváltozott. Ez az áldatlan helyzet majdnem két évtizedig rányomta bélyegét a közösség mindennapjaira, de én, ahogy eddig is kitartóan küzdöttem a problémák feloldásán és a két tábor összehozásán. Eltántoríthatatlan voltam, és jóleső érzéssel tölt el, hogy hosszú, fáradtságos egyeztető munkával sikerült elérni, hogy elinduljon újra a párbeszéd és most ismét példás az együttműködés. Ez mérföldkő volt és talán legfontosabb eredménye a közösségben végzett munkámnak.

Arménia: Talán ugyanilyen fontos és emlékezetes volt eljutni Örményországba.

Zakariás Dirán: Kétszer járhattam az őshazában, ahonnan őseink származnak. 1992-ben, majd bő egy évtized múltán 2005-ben is. A második egy sokkal részletesebb bejárás volt, Örményország szinte minden részletét megismerhettem.

Arménia: Az Önkormányzati teendőkön túl más felelősségteljes vállalása is van. Az ön gondjaira van bízva az Örmény Katolikus Lelkészség plébániája is.

Zakariás Dirán: Megtapasztaltam, hogy sikeresen elvégezni úgy tudom a munkát, ha pályázatokon támogatást és forrásokat tudunk elérni. Ezt a jelenlegi keretek között egy civil szervezet hatékonyabban érheti el, mint az egyház. Ezért létrehoztam az Örmény Katolikus Lelkészség Hitéleti tevékenységét Támogató Alapítványt, mellyel az elmúlt években rengeteget tudtunk tenni az örmény templom ügyéért.

Új örmény önkéntesek érkeztek

Új örmény önkéntesek kezdték meg munkájukat Budapesten az Örmény Kultúráért Alapítvány berkein belül. Tatevi Muradyan és Lala Monika Hayrapetyan a 24. és a 25. önkéntes, akik az Erasmus Plusz program keretén belül érkeztek. Aktívan vesznek részt az alapítvány webes jelenlétének anyanyelvi szerkesztésében, segítenek más örmény szervezetek munkájában, valamint programjainkon is rendszeresen találkozhatunk velük. Tatevi Muradyan, az idei Március 15-i veszprémi rendezvényen a Nemzeti Dalt adta elő örmény nyelven.

Genocídium emlékkoncert a Belvárosi Templomban

A Belvárosi Szent Mihály Templomban kerül sor az Örmény Genocídium 108. évfordulóján tartandó megemlékezésére. Országos Örmény Önkormányzat, az Örmény Nemzetiségi Szószólói kabinet, és az Örmény Kulturális Központ szervezésében egyházi énekkoncert kerül bemutatásra. Cím: Belvárosi Szent Mihály Templom, V. kerület Váci utca 47. 18 óra.

A harcos útja: St. Sarkis

A harcos Szent Sarkis ünnepe, úgynevezett mozgó ünnep, mely január 11 és február 16 közé esik. Idén február 4. Sarkis eredetileg görög volt, az anatóliai síkságon található Kappadókia területéről érkezett. St. Sarkis (320-370) – az örmény apostoli egyház egyik legkedveltebb szentje. Sarkis igazi nemzeti hős az örmény mitológiájában. Nagy Konstantin császár hadseregének parancsnokaként rengeteg fegyveres bravúrt hajtott végre. De Sarkis nemcsak kiváló harcos volt, hanem figyelemre méltó prédikátor is.

A szerelmesek védőszentje is

Szent Sarkis napját általában nem csak az egyházi szertartásokkal ünneplik, sok hagyomány és népszokás maradt fenn, ami még időben is kissé egybeesik a világszerete elterjedt Valentin nappal.

Az egyik ismert legenda segít megérteni, miért lett a fiatal szerelmesek védőszentje.

A csata után győzelemmel visszatérő katonacsoport Sarkis vezetésével a királyi palotában ünnepelt. A fáradt harcosok az ünnepi vacsora után elaludtak, és a hitehagyott császár, aki gyűlölte a keresztényeket, megparancsolta negyven fiatal lánynak, hogy álmukban öljék meg Sarkis legjobb katonáit. Mindannyian eleget tettek királyuk parancsának, egy kivételével. Egy fiatal nőt lenyűgözött Sarkis. Megcsókolta mire a harcos felébredt. Látva, hogy a császár elárulta katonatársait, a parancsnok azonnal felnyergelte a lovát, és elhagyta a várost. Magával vitte a lányt is így megmentette annak életét, és St. Sarkis minden szerelmes védőszentje lett.

Sósat kell enni – jó szokások

Az ünneplés előtti este azoknak a fiataloknak, akik hajlandók házasodni, egy nagyon sós lepényt kell enniük, majd nem ihatnak elalvásig semmit, arra számítva, hogy az éjszaka álmot látnak, ahol a menyasszonyuk vagy a vőlegényük egy pohár vizet hoz nekik.

Van egy másik szokás is: egy tálcát kell sült búzaliszttel a tetőre vagy az erkélyre tenni, hogy egy St. Sarkis parancsnok lova nyomot hagyjon rajta. A legenda szerint Szent Sarkis az angyalokkal együtt házak felett repül. Ha pedig nyomot hagy Szent Sarkis fehér lova (a tisztaság szimbóluma) – az egyenes jel, hogy ebben az évben a talca liszt tulajdonosa találkozik álomszeretőjével. Ezen a napon a szerelmesek kártyákat, virágokat és édességeket is ajándékoznak egymásnak.

A történelem így emlékszik

Amikor azonban a birodalmi hatalmat II. Julianus, a Renegát átvette, Sarkis, mint sok más keresztény, kegyvesztett lett. Amikor Constantine meghalt, az egész római kereszténységet támadta meg az új római vezető. Az ő vezetése alatt a pogányok a hit elpusztításával és a keresztények üldözésével foglalkoztak. Ezt látva Sarkis imádkozott. Jézus megjelent neki és azt mondta:

– Itt az ideje, hogy elhagyd országodat, mint Abraham, a pátriárka, és menj egy olyan országba, amelybe elvezetlek. Ott megkapod az igazság koronáját.

Sarkis elhagyta nemesi címét és hatalmát, és fiával, Mardiroszal együtt, Armeniába indult, ahol Diran király, Drtad király unokája üdvözölte és befogadta őket.

Míg Sarkis és Mardiros Örményországban voltak, Julianus, a Renegát császár, kelet felé próbált terjeszkedni Szíriában. Amikor a római hadsereg hódító útja során keresztényeket talált, azonnal megölték őket. Diran király sürgette Sarkist, hogy menjen el, és rejtőzzön el a perzsák között.

Amikor Sarkis és fia megérkezett Perzsiába, Shapur király, elismerve bátorságát a perzsa katonák parancsnokává nevezte ki. Így folytatta harcos életét Sarkis továbbra is megtartva erős, keresztény hitét.

Amikor Julianus csapatai elérték Shapur királyságát, Sarkist a terület védelmére küldték. A görög és a római erők száma jócskán meghaladta Sarkis katonáinak számát. Ekkor lelkesítő beszédet mondott. A hadsereggel tartó keresztény papok tömegével keresztelték meg Sarkis seregének katonáit, és sikerült megállítaniuk a római támadást.

Ám a sikert követően Sarkis katonái közül néhányan, akik nem vették fel a keresztiséget, Shapur királynál elárulták parancsnokukat. Shapurnak azt jelentették, hogy Sarkis lázadást szított a perzsa uralkodóval szemben a Jézusba vetett hit hirdetésével. A király Sarkist a palotába rendelte, ahol ő, fia, és az újonnan megkeresztelt katonáktól azt várták, hogy részt vegyenek a pogány istenek tiszteletére rendezett áldozaton, amit Sarkis elutasított, mondván, hogy ő csak az egyetlen igaz istent imádja. A király erre szidalmazni kezdte Sarkist és hitét, aki nem bírta elviselni a pogány, istentagadó beszédet. Acon köpte a királyt, és ledöntötte az templom bálványait. A királyt úgy feldühítette Sarkis cselekedete, hogy szeme előtt megölték fiát, Mardirost, Sarkist pedig bebörtönözte.

Ám a börtön sem törte meg a harcost, hite és az Úrral való kapcsolata még jobban megerősödött, így a király elrendelte kivégzését. Végrehajtásakor Sarkis imádkozni

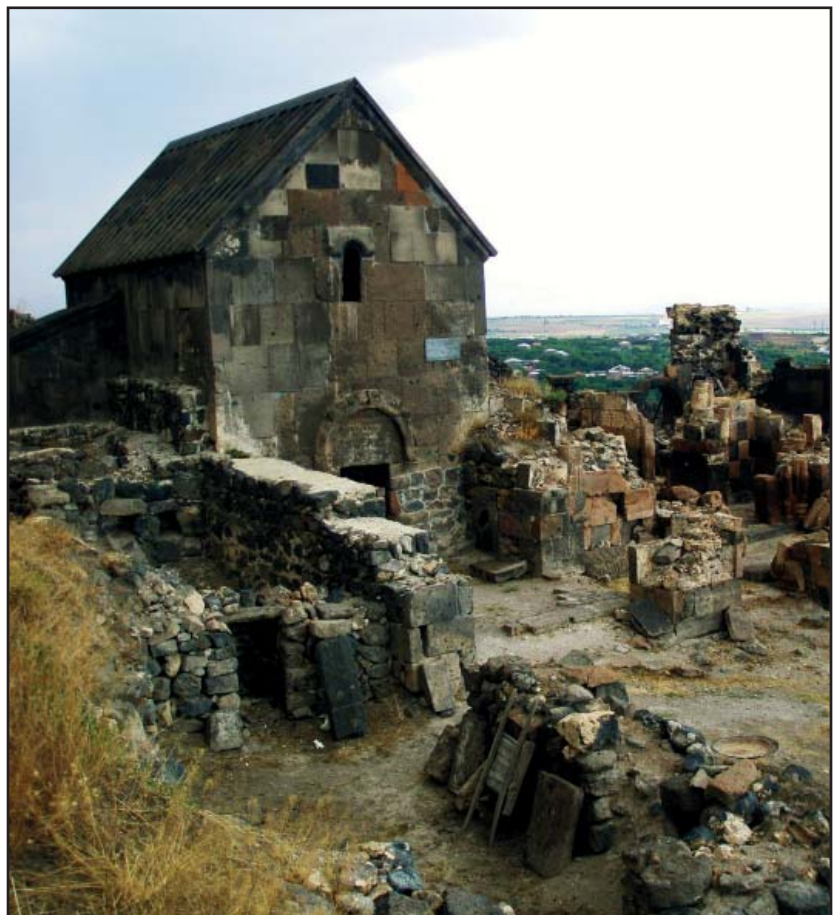
kezdett, mire egy angyal leereszkedett a mennyből, és ezt mondta neki:

„Légy erős. Ne féljete a gyilkosoktól; mert a Mennyek országának kapuja nyitva van előttetek.

Sarkis látva és hallván az angyalt megértette az örök élet hatalmát, és a pogányok, akik a kivégzésre összegyűltek, mind keresztények lettek.

Sarkis az utolsó szavaival az emberekhez szólt, akiket Krisztus elfogadására kért, majd ezután fogva tartói végrehajtották a halálos ítéletet. 14 hűséges keresztény katonája kereste Sarkis testét, hogy tiszta lepelbe tekerjék, azzal a szándékkal, hogy tisztelettel eltemethessék vezetőjüket. Amikor Shapur király tudomást szerzett erről, elrendelte a katonák megölését is.

Végül a keresztény hívek megszerezték a maradványokat, és Asszíriába küldték őket, ahol egészen az V. századig maradtak, amikor Mesrob Mashdots a maradványokat az örményországi Vaspurakan körzetében lévő Karpi városába szállíttatta, a sírok helyére pedig kolostort építettek.

Örmény Táncok

Az örmény táncnak különleges és gazdag kulturális hagyományai vannak, amelyek a Föld különböző részein élő örményeknek közös öröksége. Az örmény tánc-történelem több ezer éves, és a táncosok a kulturális hagyományok, a történelem és a vallás megjelenítésére használják. Az örmény tánc múltját tartják a legrégebbi és legváltozatosabbnak a régiójában, Krisztus előtt harmadik és ötödik évezredre eredeteszetik. Az Ararát földjén sziklafestmények láthatók táncjelenetekről, melyeket valószínűleg dalok és ősi hangszerek kísérték. Az örmény táncosok általában színes, díszes ruhában táncolnak, és mozdulataik az örmény életstílust, hagyományokat és vallást jelenítik meg.

Az örmény tánc egyik legfontosabb jellemzője a körkörösség, amely szimbolizálja az örök visszatérő életet. A táncosok mozdulatai kifejezik a vidámságot, a szomorúságot és a hálát, amelyet az örmények az életükért éreznek. Az örmény táncosok általában csoportosan táncolnak, és a tánc közös ünneplése a közösség együtvé tartozását és erős kapcsolatát mutatja. Jelentősége nemcsak a kulturális örökség megőrzésére terjed ki, hanem az örmény kulturális identitás megtartására is. Az örmények számára a tánc fontos szerepet játszik az örménység összetartozásának megjelenítésében. Az örmény tánc segít megőrizni az örmény kulturális hagyományokat, és a fiatalabb generációk számára is jelentős örökséget ad.

Táncok a teljesség igénye nélkül

A következőkben felsorolunk és röviden bemutatunk olyan örmény táncokat, melyeket évezredek óta járhatnak már és szinte semmit sem változott előadásmódjuk az eltelt időben.

Kochari (Թոչարի) – A kochari az örmények egyik legnépszerűbb tánc. A Kocharit férfiak és nők csoportban táncolják, és a zurnán játszott dallamairól ismert

Shalakho (Շալախո) – Tánc férfiaknak eredete az ókori örményországba nyúlik vissza. Táncstúdiókban férfiak adják elő, de nyilvános összejöveteleken nők is táncolják.

Tamzara (Թամզարա) – A Tamzara egy jellegzetes 9/8-as ritmusú tánc, amely az Örmény-fennsík nagy részén elterjedt. A falvaknak és városoknak mind-mind megvolt a maguk helyi változata. Feltételezések szerint a tánc a Sepasdia/Sivas északkeleti régiójában található Tamzara faluból származik.

Yarkushta – harci tánc nyugat-örményországból Taron és Aghdznik régiójából.

A Govdountsi Bar – ez egy örmény falusi vonaltánc Sivas/Sepasdia régióból. Englandben. Eredetileg férfitánc. Férfiak a sor elején, nők a túlsó végén.

Csoport alakzat: Nyitott kör „örmény tartásban” (a kis ujjak vállmagasságban tartott kezekkel összefonódnak). Sok örmény tánchoz hasonlóan ennek a táncnak is van „kövesd a vezetőt” stílusa, mivel a vezető határozza meg, mikor kell lépést vagy irányt változtatni.

Berd (Բերդապար) – A Berd egy tánc, amely arról híres, hogy egy kör férfi egy másik kör vállán áll és forog. A Berd örményül „erődöt” jelent, és ennek megfelelően nevezték el a táncalakzat formája miatt.

Shirkhani (Շիրխանի)

Harsnapar (Հարսնապար) – az örmény hars, ami menyasszonyt jelent, és par, ami táncot jelent. A menyasszony szólót táncol, esetlegesen kiegészülve a koszorúslányok karával.

Artsvapar (Արծվապար) – egy felvidéki tánc, amely a sas repüléséhez kapcsolódik. Az ősi pogány rituálékot idézi, melynek egyik fő eleme a sas volt (Arm. Արծիվ).

Menapar (Մենապար) – Menapar fordításban „szóló”. Férfi vagy nő szerepelhet benne. Normális esetben, ha egy férfi táncol, a zene gyors ütemű, dinamikusabb lesz, a nők esetében pedig lassabb, elegánsabb zene szól.

Nazpar (Նապար)

Shurjpar (Շուրջապար)

Souserapar (Սուսերապար)

Papuri (Փափուրի)

Zuykpar (Զույգապար) – A Zuykpar férfi és nő duettje. Élénkség jellemzi, és általában mindkét táncos szimmetrikus mozgást végez.

Uzundara [4] [5] A táncot könnyedén, gördülékenyen adják elő. A körkörös mozdulatokat és a kis oldalsó lépéseket finom mozdulatokkal hangolják össze. Szerkezete 3 részből áll. A dallamfejlesztés jellegzetes módja a két-, három- és négyütemes motívumok variálása.

Msho Khr (Մշոյ խրո) – Մուշ (Moush) vidékéről származik.

Lorke (Լորկե)

És még néhány csak, hogy tudjuk, van elég tanulnivaló a táncához.

Tsakhkadzori (Ծաղկաձորի)

Karno kochari (Կարնոյ քոչարի) – Nagyon hasonlít Kocharihoz, Կարին (Karin) régióból származik.

Ishkhanats par (Իշխանաց պար) – „Az urak táncaként” is ismert.

Fndzhan (Ֆնջան)

Ververi (Վերվերի)

Kertsi (Թերծի)

Kajats khagh (Բաջաց խաղ)

Tamour agha (Թամուր աղա)

Trtghouk (Թրթռուկ)

Srabar (Սրաբար)

Asdvadzatsna (Աստուածածնայ պար)

Tars par (Թարս պար)

Loutki (Լուտկի)

Yerek votk (Երեք ռոտք)

Tchotchk (Ճոճք)

Khnamineri par (Խնամիների պար)

Khosh bilazig (Խոշ բիլազիգ)

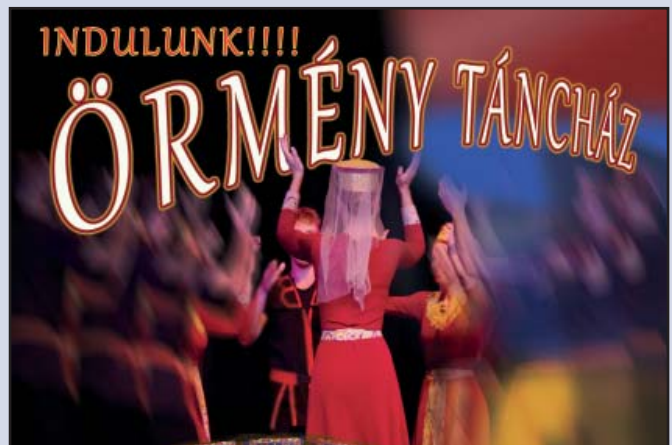
A Kochari egy örmény tánc, amely a közösségi örömök és ünnepek részeként van jelen. A Kochari egy lendületes, körkörös tánc, amelyben a táncosok egymást követik a körben. A tánc lassabb ritmusú zenére táncolt, és a táncosok mozdulatai a vidámságot és az örömet kifejezik. A Kochari a közösségi táncolás egyik jellegzetes formája az örmény kultúrában, és népszerű a fiatalok és idősebbek körében egyaránt. Az örmény táncok közül a Kochari a legnépszerűbb és leggyakrabban táncolt tánc.

A Yerazank az örmény népi zene egyik alapformája. A Yerazank körkörös táncal jár együtt, és gyakran játsszák a népi zenekarok. A zene melankolikus és érzelmes, és általában szomorú történeteket vagy érzéseket fejez ki.

A Rabiz (vagy Raviz) egy örmény népi zenei stílus, amely a XX. század első felében alakult ki. A Rabiz a modern örmény népi zene egyik legnépszerűbb formája, amelynek jellemzője a magas hangú énekhang, a ritmikus zene és a könnyen megjegyezhető dallamok. A Rabiz zene és tánc szerves része az örmény kultúrának, és gyakran játszák a családi ünnepeken, baráti összejöveteleken és egyéb közösségi eseményeken. A Rabiz nagyon népszerű az örmények körében, és sok örmény zenész és énekes rendszeresen ad elő Rabiz dalokat. Az örmény kultúra számára a Rabiz zene fontos része az identitásának és a hagyományainak megőrzésének.

Elindult az örmény táncház

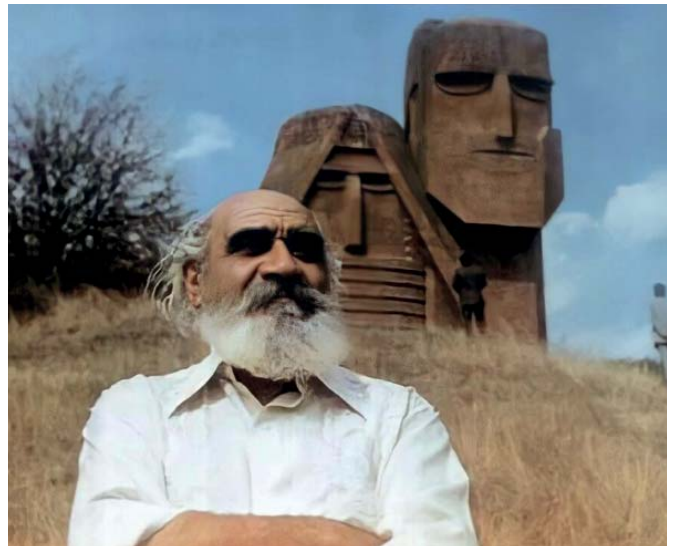
Ezt már tényleg nagyon várta mindenki. Igazi örmény táncházba csöppenhetett, akik március 24-én este az Örmény Kulturális Központba látogattak, hogy ellessesék a legnépszerűbb örmény táncok lépéseit. Ráadásul ezt olyan örmény egyetemistáktól teheték, akiknek a vérében van az örmény tánc és hosszú évtizedek óta gyakorolják azok legkülönfélébb variációt. Az örmény diaszpórákban hagyományosan népszerűek a táncházak, ahol a közösség tagjai megőrizhetik és ápolhatják kultúrájuknak ezt a részét. A most Budapesten is elinduló táncház rendezvény program kötetlen, önfeledt közösségi szórakozást nyújt, miközben az örmény tánc ismeretével is gazdagodhatunk.

Երևան քաղաքի Նորքի 9-րդ փողոցը անվանակոչվեց ՀԽՍՀ ժողովրդական նկարիչ, քանդակագործ Սարգիս Բաղդասարյանի անվամբ:

ՀԽՍՀ ժողովրդական նկարիչ (1978), ՀԽՍՀ պետական մրցանակի դափնեկիր (1985) Սարգիս Բաղդասարյանը ոչ միայն արվեստագետ էր, նկարիչ ու քանդակագործ, այլև բարձր գիտակցականություն ունեցող հայրենանվեր քաղաքացի, Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի Արեւելյան ռազմաճակատի («Հայրենական մեծ պատերազմ») մասնակից: Նախքան մասնագիտական գեղարվեստի կրթություն ստանալը, որի հիմքերն արդեն իսկ դրվել էր Ղուկաս Ղուկասյանի անվան պիոներ-դպրոցականների պալատի քանդակագործական խմբակում, մասնակցել է «Մեր պատանի ստեղծագործողները» հանրապետական ցուցահանդեսին, շահել առաջնությունը, 19-ամյա Սարգիսը 1942 թ. մեկնում է Բաքու թիվ 1 հրետանային ուսումնարան, հմտանում ռազմական գործի մեջ, ստանում լեյտենանտի կոչում, ուղարկվում Հյուսիսկովկասյան ռազմաճակատ, վիրավորվում մարտերից մեկի ժամանակ, բուժվում ու անմիջապես մեկնում Ուկրաինական 4-րդ ռազմաճակատ, որտեղ էլ կոնտուզիա է ստանում, ինչը չի կասեցնում նրան բուժվելուց հետո միանալ հայ թամանցիներին ու նրանց հետ, որպես հրետանային մարտկոցի հրամանատար, խիզախորեն կռվել Լեհաստանի, Չեխոսլովակիայի, Հունգարիայի ազատագրման համար:

Բաղդասարյանը վերադառնում է պատերազմը հաղթած, պարգևատրվում «Հայրենական պատերազմի» առաջին աստիճանի եւ Պատվո նշան շքանշաններով, բազմաթիվ մարտական մեդալներով, գերագույն գլխավոր հրամանատարության շնորհակալագրերով: Ձորացրվում է 1946 թ., ժամանակն էր սիրած մասնագիտությունն ստանալու. ընդունվում է 1952-ին ավարտում է Երեւանի գեղարվեստի ինստիտուտը, 1962-ից դասավանդում ինստիտուտում, 1980-ից դառնում պրոֆեսոր: Այսպիսին է 1923 թ. սեպտեմբերի 5-ին Արցախի Հանրապետության Մարտունու շրջանի Բանաձորում ծնված հայ նշանավոր քանդակագործի համառոտ կենսագրականը թվերով:

Հունիսի 19-ը Սարգիս Բաղդասարյանի հիշատակի օրն է. նա վախճանվել է 77 տարեկան հասակում՝ 2001 թ....

Սարգիս Բաղդասարյանի քանդակները սոսկ պատկերներ չեն, որ գրավում են դիտողին. դրանք շարժման, գործողության, թռիչքի ու վազքի մեջ են բնավորության խորքային բացահայտումով, կենսագրությամբ, իրադարձային... Քանդակագործի ստեղծագործությունները ոչ միայն ճշգրիտ են, այլև խորհրդանշական, ինչպես որ Արցախի Հանրապետության մայրաքաղաքի Ստեփանակերտի մուտքի մոտ, բլրի գագաթին տեղադրված «Մենք ենք, մեր սարերը» տուֆակերտ աշխատանքը բուրգի նման ստատիկ, ազգային դիմագծերով նախնյաց տատ ու պապի միաձույլ, անսասան կերպարներ. թերեւս, միակ մոնումենտալ ստատիկ աշխատանքն է՝ հղացված հենց այդպիսին է ոչ շարժման մեջ, ինչը հուշում է գույգի ոչ միայն բնիկ ու երկարակյաց լինելու մասին, այլև այն, որ սարի պես թիկունք-թիկունքի տված՝ ժողովրդի հարատևությունը խորհրդանշող ժայռակերպ մարդկանց անհնար է տեղից շարժել, ինչպես անհնար է տեղահան անել լեռն ու ժայռը, եւ պատահական չէ, որ արձանն իր տեղը գտել է նաև Արցախի Հանրապետության զինանշանին, ինչը հիշեցնում է Խորհրդային Հայաստանի զինանշանի գույգ Մասիսներին: «Մենք ենք, մեր սարերը» համալիր

կոթողը դարձավ աշխարհահռչակ: «Պրավդա» թերթը գրեց, որ այն «երկարակյացների պատվին կառուցված աշխարհում առաջին հուշարձանն է», քանզի Արցախը համարվում է նաև «մոլորակի երկարակեցության էպիկենտրոն»։ այստեղ ԽՍՀՄ-ում 100-ամյակը գերազանցող բնակիչներն առավել մեծ թիվ էին կազմում... Ադրբեջանական իշխանությունները, իհարկե, դեմ էին արձանի բացմանը, բայց ԽՍՀՄ-ում հարցերը միակողմանի չէին լուծվում. նրանք ստիպված էին հաշտվել իրողության հետ, ու որպես սրտի հովանք, կոթողի բացմանը ներկա ադրբեջանական ներկայացուցիչներից մեկը փորձեց ծաղրել հարցնելով. «Մի՞թե այս ֆիգուրները ոտքեր չունեն»։ Հարցը Սարգիս Բաղդասարյանի սրտով էր, եւ նա իսկույն տվեց արժանի պատասխան. «Նրանք կան, եւ նրանք խոր արմատներ են գցել իրենց հողում»:

Սարգիս Բաղդասարյանի յուրաքանչյուր աշխատանք նրա ձեռագրի կնիքն է կրում՝ միաժամանակ առանձնանալով իր տեսակի, ասելիքի, ձևի ու կադրապարի մեջ, կադրապար, որ չունի սահմանային գծեր, օղեղեն է, որպես ինչպես աշխարհից փախչող ինչպես «Լոռեցի Սաքոն» (բրոնզաձույլ, դեկորատիվ քանդակ, թումանյանական գրական հերոս), հրեղեն նժույզի սանձերն արձակած «Դավիթ Բեկ» (կոփածո պղինձ) պատմական կերպարը, նրբակերտ, որպես «Մեղեդի» դեկորատիվ քանդակը (ալյումին, գրանիտ), կյանքի ճանապարհներին իմաստնացած խոհուն, անբաժան ձեռնափայտը թիկունքին պահած ու առանց նրա օգնության քայլող մեծ պոետի ու մտածողի Իսահակյանի հուշարձանը (բրոնզ) Երևանում. ասես վարպետը այգում անցուդարձողներից մեկն է, որ էլել է սովորական զբոսանքի... Շարժման մեջ է նաև Կապան քաղաքում տեղադրված Հունան Ավետիսյանի արձանը. մարտիկը լայն քայլերով,

անվարան գնում է դեպի հերոսացում... Սարգիս Բաղդասարյանի «Մտածողը» քանդակը (շամոտ) դրված է Իտալիայի Կարարա քաղաքում, որտեղ երբեք չուցադրվել են քանդակագործի աշխատանքներն ու ճանաչում ձեռք բերել, իսկ ավագաքարից պատրաստված ժողովուրդների բարեկամությանը նվիրված հուշարձանը Շոպրոնում է (Հունգարիա): Հայ ճանաչված քանդակագործի աշխատանքներից պահվում են Տրեյտյակովյան պատկերասրահում, Արեւելքի ժողովուրդների արվեստի (Մոսկվա), Լիտվայի, Տաջիկստանի թանգարաններում, Հայաստանի ազգային պատկերասրահում: Զարմանալին այն չէ, որ հայ ժողովուրդն ունի արարչագործության մեծ վարպետներ, զարմանալի է, ոչ, ապշեցուցիչ ու զայրացուցիչ է այն, որ ծնվում են նաև այնպիսի հայ կոչված բարբարոսներ, որ ձեռք են բարձրացնում ազգային արժեքների վրա, ինչպես որ Թումանյանի այգում տեղադրված «Լոռեցի Սաքոն» կոմպոզիցիոն քանդակը քանիցս փորձեցին գողանալ, իսկ հետո ջարդոտեցին, փշրեցին «Մեղեդի» քանդակի տավառաբար աղջկա մատներն ու տավիղը, բարբարոսություն, որ, ցավոք, եզակի ու պատահական երեւոյթ չէ, ինչպես Մինաս Ավետիսյանի արվեստանոցի այրելը այն ժամանակ, երբ նկարիչը պատրաստվում էր Փարիզի անհատական ցուցահանդեսին...

Örmény népirtás: az emlékezet mintázatai

Az örmény népirtás április 24-e a nemzetközi évfordulós dátum időszakának kivételével szinte észre vétlen van jelen a társadalmak emlékezetében. Miközben a világ csak néhány tucat országa ismeri el történelmi tényként az első intézményes keretek között lezajló népirtást, a török állam következetesen tagadó paradigmája az apró, sokszor eufemizmussal párosuló elmozdulása, „engedékeny” tagadása mit sem változott.

Igazságos emlékezethez jutni? – eufemizmus a köbön

Az elmúlt száz évben napjainkig talán a török külügyminisztérium az amerikai szenátus genocídiumot érintő 2009-es határozatára reagáló sajtóközleménye ment legmesszebb a tárgykörben:

„A kérdés valóságban az, hogy a törökök és az örmények, mint e közös történelem birtokosai hogyan tudnak együtt, párbeszéd és empátia révén igazságos emlékezethez jutni 1915 tragikus eseményeivel kapcsolatban, amelyek az I. világháború nagy emberi szenvedései során történtek. Alaposan és minden dimenziójában megvizsgálják. Ebben az összefüggésben továbbra is napirenden van a Történelmi Vegyes Bizottság létrehozására irányuló javaslatunk, amely a török-örmény jegyzőkönyvekben is tükröződik.”

2009-ben azonban a fent említett Jegyzőkönyvek bátor projektnek bizonyultak, amelynek célja a török-örmény kapcsolatok normalizálása volt. Majdnem egy évszázad után először azt jelentette, hogy a török állam más megközelítést kezdeményezett, mint a „népirtás” tagadásán alapuló örök ellenségeskedés. Nagy remények voltak ezzel az új korszakkal kapcsolatban. Végül azonban a gazdasági szükségszerűségek és az egyre erősödő nacionalista retorika Azerbajdzsán felé terelte Törökországot az Örményországgal fenntartott kapcsolatok normalizálása helyett visszatérjen hagyományos politikájához. Így Törökország első innovatív Örményország-politikája még azelőtt kőbe vésődött, hogy elkezdődött volna, hiszen a még a jegyzőkönyvek megszületése előtt Azerbajdzsán azt kérte, hogy a készülő szövegben egyértelműen utaljanak a karabahi patthelyzet megoldására, amely nem következett be. A Jegyzőkönyvek kudarca után azonban az azeri faktor határozottan megjelent a török politikai és közéleti színtereken és vált meghatározóvá Törökország Örményországban és összességében Örményországgal kapcsolatos politikájában.

Cengiz Atkar török társadalomtudós és politológus évtizedek óta tabuk nélkül foglalkozik az örmény népirtás aktuális török megközelítésének kibontásán. Munkáiban

és vele készült interjúkban is pontosan rajzolja fel mit mutatnak a jelenlegi álláspontok.

Elemzése szerint napjainkban három minta rajzolódik ki Törökország, az 1915-ös, örmény genocídiummal kapcsolatos tevékenységében. A leg hangsúlyosabb a külföldön zajló tagadó lobbitevékenység, mely a törvényhozók befolyásolására irányuló erőfeszítéseket jelent, különösen az Egyesült Államokban. Ezt ma már az azeriek is látványosan támogatják. Előtérbe került emellett a tudományosan csomagolt, burkolt tagadások stratégiája is, amely a nyugati akadémiai világ meggyőzését szolgálja és finomított, elegánsabb változata a vulgáris genocídium tagadásnak. A harmadik irány a helyettesítés politikája, melynek során egyértelmű kísérlet zajlik arra, hogy 1915-öt más eseményekkel, például a Dardanellák csatájának győzelmének és Sarikamis katonai összeomlásának narratívájával helyettesítsék.

A neves politológus szerint e törekvések ellenére Törökország régóta elvesztette az igazság csatáját. Az örmény lakosság elpusztítása ősi földjén pusztta tény, nevezzük bárminek is.

1915. április 24-e volt az a sötét nap, amikor az örmények Anatóliából való kiirtásáról szóló döntést az ifjútörökök, vagyis az itihádisták oszmán kormánya végrehajtotta. Az indoklás az volt, hogy egy muszlimokból álló homogén népeiséget alakítsanak ki, amely a „még feltalálható” török nemzet gerincét alkotja. Így nem volt helye a keresztény lakosságnak, noha történelmi jelenlétük volt azokon a földeken.

Számok a török jelentésekben

A történeteket, az ifjútörökök pusztulása után hatalomra került oszmán kormány által 1919 májusában készített jelentésben számszerűsítve is megjelenik: eszerint az életét veszített örmény állampolgárok száma 800 ezer fő volt. A török vezérkar által 1928-ban kiadott könyv, amely részletezi az első világháború során bekövetkezett veszteségeket, megjegyzi: „800 000 örmény és 200 000 görög halt meg mészárlások, kényszerátelyezések és kényszermunka következtében. Ha hozzáadjuk azokat, akik 1918 után haltak meg a kaukázusi régióban éhség, betegségek és mészárlások miatt, ez a szám meghaladja az egymilliót. Az itihádisták „tisztító” munkáját a kemalisták azzal fejezték be, hogy Anatólia-szerte kötelezték azokat, akiknek életét megkímélték, hogy Isztambulban keressenek menedéket, és ezzel egyidejűleg elnyomták imahelyeiket és iskoláikat Anatóliában.

Atkar a tények említése mellett a török kollektív tudat jelenlegi állapotát azzal magyarázza, a török társadalomban az úrlap alja a török társadalom a kegyetlenül hiányoznak az alapos ismeretek arról, hogy mi is történt valójában és milyen következményekkel járt az országos katasztrófa. Az állam szigorúan eltorzította és minimálisra csökkentette a memóriát. Csak összehasonlításképpen: külföldön körülbelül 26000 kötetet adtak ki az örmény népi történetekkel kapcsolatban, Törökországban kevesebb, mint húszat. Azóta sem mérhette fel senki pontosan, milyen következményekkel jártak az emberi, politikai és gazdasági körülményekre Anatóliában, miután az örményeket kiirtották. Az azonban egészen bizonyos, hogy egy ilyen széles körű megszüntetési műveletnek óriási hatásai voltak.

Tagadás és felnyíló szemek

Eközben Törökországban látható változások mennek végbe a társadalomban is. Manapság egyre növekszik a tudatosság a rossz és a jó memória tekintetében. Egyre több az önkéntes állampolgári kezdeményezés alapján megvalósuló nyilvános fellépés, melyeket a hatóságok egyelőre nem akadályoznak. Ezek az emlékezeti munkák négy nagy területen zajlanak: tudományos és kiadói; egyéni és kollektív emlékezet szintjén; a nyilvánosság tudatossága és láthatósága területén, valamint vallási és kulturális felfedezés lelki és szellemi területén.

Ami a tudományos igényességet illeti, az úttörő kiadót követően számos kiadó gondozásában láttak napvi-

lágot az Oszmán Birodalom fájdalmas emlékeit, de gazdag kozmopolita múltját bemutató művek.

Az egyéni és kollektív emlékezetkutatás során sokan büszkén keresik, fedezik fel újra családjukban a nem muszlim, örmény származású ősöket.

A közvélemény tudatossága és láthatósága napról napra nő. A nem muszlimok szó szerint felfedezik önmagukat, és a társadalom is „felfedezi” őket. 2010 óta egyre több városban emlékeznek meg április 24-ről. Ezenkívül nyilvánosságra hozzák az igazlelkű emberekről szóló beszámolókat, akik megmentették örmény vagy görög szomszédai életét, olyan örmények leszármazottairól, akiknek át kellett térniük az iszlám hitre, hogy megmentse életüket.

Vallási és kulturális területen a fennmaradt keresztény emlékművek maradványainak és kulturális örökség gondozása és fenntartása is teret nyert. Anatóliában ismét miséket tarthatnak az örmény templomokban.

Atkar rámutat, hogy e folyamatok erősödése nem kizárólag a külső nyomásnak és a kormány korai reformizmusának volt köszönhető. A társadalom jelentős árat fizetett érte, amit valószínűleg Hrant Dink örmény török újságíró meggyilkolása jelképez. A társadalmi érés és felhatalmazás a kulcsa Törökországnak ahhoz, hogy szembenézzen a sajnó múlt kihívásaival.

Cengiz Aktar az Isztambuli Policy Center vezető ösztöndíjasa. Aktar az Egyesült Nemzetek Szervezetének korábbi igazgatójaként, ahol szakmai életéből 22 évet töltött, Törökország uniós integrációjának egyik vezető szószólója.

Helyzetjelentés Arcahból – mit hozhat a tavasz?

November óta tart a blokád, mely elvágja a külvilágtól Arcahot. A helyzet tarthatatlansága miatt ugyan számos ország és szervezet tiltakozott, sok változás nem történt a Lacini folyosó lezárását követően.

A Hegyi-Karabahot Örményországgal és a külvilággal összekötő egyetlen utat, a laçini folyosót 2022. december 12. óta önjelölt azerbajdzsáni provokátorok tartják lezárva; ezzel megakadályozva az alapvető árukhoz és szolgáltatásokhoz, többek között az élelemhez, az üzemanyaghoz és a gyógyszerekhez való hozzáférést a Hegyi-Karabahban élő 120 000 örmény számára. A laçini folyosó blokádjának fenntartásával Azerbajdzsán megsérti a 2020. november 9-i háromoldalú tűzszüneti nyilatkozat szerinti nemzetközi kötelezettségeit, amelyek értelmében Azerbajdzsánnak garantálnia kell a folyosón mindkét irányban közlekedő személyek, járművek és rakományok biztonságát;

A blokád súlyos humanitárius válsághoz vezetett, amely kritikusan érintette a lakosság legkiszolgáltatottabb csoportjait. Az életveszélyben és súlyos állapotban lévő betegek kórházba szállítása szinte lehetetlen, és ez a helyzet már több halálesetet követelt. Sok száz család szakadt szét. Az Arcahi kormány fatüzelésű kályhákat juttat el a rászoruló családoknak. Eközben a blokád által szétszakított családok tagjai közül a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága (ICRC) január 28-án 15 gyermeket, január 30-án pedig további 19 embert kísért az örményországi Arcahba családjaikhoz.. Alkalmanként csak az ICRC és az orosz békefenntartók utazhattak végig a folyosón.

Ki kicsoda Karabhbban?

Örményország, Hegyi Karabah (Arcah) és Azerbajdzsán mind a Dél-Kaukázus országai. Örményország keresztény nemzet, Azerbajdzsán török muzulmán nemzet, míg Hegyi Karabah (történelmi nevén Arcah az örmények között) de facto független, bár még el nem ismert köztársaság egy olyan régióban, amelyet hosszú idők óta örmények laktak. Örményország mindig is támogatta Arcahot. A konfliktus gyökerei máától 1918-1920-ig nyúlnak vissza, amikor az azeriek, Törökország támogatásával, Karabah elfoglalására törekedtek, de az örmények végül megghiúsították terveiket. Amikor az orosz kommunisták az 1920-as évek elején elfoglalták Dél-Kaukázust (akkor még Transzkaukázust), Sztálin elhamarkodott döntést hozott, és Arcahot az újonnan szovjetizált Azerbajdzsánhoz csatolta.

Gazdasági következmények

Az elmúlt közel három hónapban legalább 7000 ember vált munkanélkülivé Arcah (hegyi Karabah) folyamatos Azerbajdzsán általi blokádja miatt.

Arcah kormánya jelenleg szociális és pénzügyi válság-programokat hajt végre, hogy megmentse a megmaradt vállalkozásokat. Az anyagi támogatás azoknak a magánszemélyeknek is jár, akik december óta veszítették el állásukat, beleértve minden gyermek után járó juttatást. Pénzügyi segítséget is kínálnak a vállalkozóknak munkavállalóik kifizetéséhez és vállalkozásuk fenntartásához.

Hivatalosan nincs lezárás – civil álca mögött a blokád

Az azeri kormány által támogatott azerbajdzsáni tüntetők több mint 50 napja tartják blokád alatt a Lachin folyosót, mely az egyetlen útvonal, amely Arcahot és

Örményországot összeköti. A régióba azóta nem jutnak be élelmiszerszállítmányok, gyógyszerek és egészségügyi felszerelések. A gáz-, villany- és internetkapcsolat is időszakonként megszakad, így a lakások és intézmények fűtés-, a járművek üzemanyaga nélkül maradtak. Azerbajdzsán kormánya eközben nem ismeri el hogy a Lachin-folyosó blokádnak alá került. Arcah egy azerbajdzsán ellenőrzés alatt álló területen áthaladó vezetéken keresztül kapja a gázt.

A gyerekek otthon maradtak

Január 19-én a a gázellátás szakadozása és a rendkívüli hidegek miatt bezárták az iskolákat. Több mint 20 000 iskoláskorú gyermek nem tudott iskolába menni. Miután január 30-án részben helyreállt a gázszolgáltatás, Arcah az iskolák újranyitása mellett döntött, feltéve, hogy a gázszolgáltatás zavartalan marad.

A helyzetet tovább súlyosbította, hogy január 19-én az Arcah áramellátását örményországból biztosító nagyfeszültségű vezeték is megsérült Azerbajdzsán viszont megtiltotta a javításra érkezők szakemberek hozzáférést az azerbajdzsáni ellenőrzés alatt álló területen áthaladó vezetékhez.

A gázvezeték és az elektromos vezeték egyidejű lezárása miatt sok Arcah lakói kénytelenek a tüzfára történő fűtésre átállni, melyhez a kormány fatüzelésű kályhákat biztosít.

A blokádnak az etnikai tisztogatás első eszköze

Vardanyan, aki 2022 novemberében vette át a hatalmat Arcah államminisztereként, határozottan kijelentette, hogy Artsakh soha nem fogad el státuszt Azerbajdzsán határain belül.

„Ha azt akarjuk, hogy Azerbajdzsán kudarcot valljon az örmények Arcah elnéptelítésére irányuló terveiben, egyetlen lehetőségünk van: összeszorítani a fogunkat és továbblépni. Ezt pedig csak úgy tudjuk megtenni, ha összefogunk” – mondta Vardanyan, amikor az Arcah fővárosa, Sztepanakert lakói előtt szólalt fel.

Örményországban is aggodalommal figyelik az eseményeket. A január 26-i aktuális kormányülésen Nikol Pashinyan örmény miniszterelnök visszafogottságot kért Arcah vezetésétől az Azerbajdzsánnal kötendő béke megállapodásról folyó tárgyalások megőrzése érdekében.

Az örmény miniszterelnök kijelentette, hogy Baku a blokádon keresztül „gazdasági és pszichológiai nyomást” kíván gyakorolni Arcahra. Pashinyan elmondta, Azerbajdzsán azt tervezi, hogy néhány napra megnyitja a Lachin-folyosót, „azzal a várakozással, hogy a hegyi-karabahi örmények tömegesen hagyják el otthonaikat”, és ismét lezárják a folyosót.

„Ez természetesen az etnikai tisztogatás kirívó politikája” – hangsúlyozta Pashinyan.

Pashinyan hozzátette, hogy Azerbajdzsán abban is reménykedik, hogy „megzavarja a békemenetrendet”, és „új háborút szít a térségben”. Ennek fényében kérte fel Arcah örmény hatóságait, hogy ne üljenek fel a provokációnak és enyhítsék retorikájukat a békefolyamat védelme érdekében.

„Természetesen nyilvánvaló, hogy érzelmileg hogyan érint minket a Lachin-folyosó lezárása és a Hegyi-Karabahban kialakult humanitárius válság.” – mondta Pashinyan. „De még egyszer hangsúlyoznom kell, hogy ebben a helyzetben visszafogottságra van szükség, valamint a megállapodások és a békemenetrenddel ellentétes cselekvések kizárására, különösen az állami hatóságok képviselői részéről.”

Tavaly Oroszország és az Európai Unió közvetített egy sor megbeszélést örmény és azerbajdzsáni vezetők között. Mindkét fél nyilvánosan bejelentette, hogy 2022 végéig megkötik a békemegállapodást. Ezt a határidőt azonban nem érték el, és a közvetlen tárgyalások az új évben elakadtak, az azerbajdzsáni Arcah folyamatos blokádnak köszönhetően.

A tárgyalások során az örmény kormány jelezte, hogy kész felhagyni Arcah független státusza iránti törekvéseivel. Ehelyett különleges jogokat és biztonsági garanciákat kérne Arcah örmény lakossága számára. Azerbajdzsán azonban ellenállt ezen igényeknek.

A brüsszeli székhelyű Nemzetközi Válságcsoport legutóbbi jelentésében arra figyelmeztetett, hogy Örményország és Azerbajdzsán „kényelmetlenül közel áll ahhoz, hogy harmadik háborút kezdjen Arcah miatt”.

A jelentés szerint Azerbajdzsán 2022 szeptemberében örményországi katonai betörései során átvette az irányítást a Szjunik és Gegharkunik tartományok hegyeinek tetején található kritikus pozíciók felett. A Crisis Group szerint az örményországi magaslatról az azerbajdzsáni hadsereg „elvághatja Dél-Örményországot az ország többi részétől, és további engedményekre kényszerítheti Jerevánt”.

„Mivel Azerbajdzsánnak nagyobb a katonai előnye, és Oroszország figyelmét és katonai kapacitásait is eltereli az ukrajnai háború, kevés akadálya van annak, hogy Baku kihasználja előnyét ezen az új fronton, ha türelmetlenné válna a tárgyalások során. „Túlságosan is valós az újabb háború veszélye egy olyan kontinensen, amely már amúgy is küzd Oroszország ukrajnai háborújával” – folytatja a jelentés. „A tavasz hamarosan eléri a Dél-Kaukázust, és az olvadó hó felszabadítja az utakat esetleges új hadműveletek előtt.”

Közben a diplomácia frontján sem áll meg a megoldás keresése. Lavrov, orosz külügyér Bakuban tárgyalt, míg hegyi karabahi és azeri vezetők az orosz békefenntartók karabahi főhadiszállásán egyeztettek.

Hírvilág

Azonnali Örmény segítség a földrengés sújtotta szír területeken

Bassár el-Aszad szíriai elnök csütörtökön üdvözölte Örményország segélyezési erőfeszítéseit a február 6-i halálos földrengést követően. A szíriai vezető találkozott Ararat Mirzoyan örmény külügyminiszterrel, aki Damaszkuszba érkezett, hogy értékelje Jereván humanitárius erőfeszítéseit. Egy nappal a február 6-i földrengés után, amely az örmények lakta Aleppót és Kesabb-ot is érintette, Örményország mentőcsapatokat és humanitárius rakományt küldött. A külügyminisztérium arról számolt be, hogy azóta további három alapvető szükségleti cikket szállító hatalmas szállítmány érkezett Örményországból. Mint ismert, örményország a földrengést követően azonnal megnyitotta Törökországi határátkelőhelyét, mely harminc éve zárva van. A határátkelőkön folyamatos a segélyszállítmányok továbbítása.

Helyreálló turizmus

Több mint 130 000 turista érkezett Örményországba 2023 februárjában – majdnem kétszer annyi, mint 2022 februárjában, amikor mindösszesen 72 000 külföldi látogatta meg az országot.

Az Idegenforgalmi Bizottság március 10-én, pénteken közölte, hogy „ez a valaha volt legjobb februári statisztika – magasabb, mint a 2019-es (96 ezer) és a 2020-as (107 ezer) még a járvány előtt.

Tűzpárbaj Arcahban

Az azerbajdzsáni fegyveres erők katonái tüzet nyitottak egy járműre, melyben Hegyi-Karabah rendfenntartó tisztjei utaztak – közölte az orosz védelmi minisztérium a karabahi helyzettel kapcsolatos közleményében.

A támadásban, melyet az azeri szabotázsosztag hajtott végre Sztepanakerttől nem messze, három rendőr meghalt, egy másik pedig megsebesült március 5-én, vasárnap. Később az örmény külügyminisztérium terrorcselekményként ítélte el Azerbajdzsánban a Hegyi-Karabahban (Artsahban) elkövetett halálos lövöldözéseket, amelyeket „Azerbajdzsán legfelsőbb vezetése tervezett és rendelt el”.

Az orosz fél szerint a békefenntartók „megállították az összecsapásokat”, amelyekben két azerbajdzsáni katona meghalt, egy pedig megsebesült.

Los Angelesi Örmény Fesztivál

A hagyományokhoz híven idén is megrendezésre kerül március 25-én Glendale-ban a húsvéti Örmény Fesztivál nagyszerű élő tánc- és zenei előadásokkal, kézműves örmény termékek vásárával, élelmiszerektől az ékszerekig.

A tökéletesség néha létezik

Idén harminc éves a világhírű örmény gyermekkórus. „Folyamatosan azt mondom énekeseimnek, hogy mindig a kiválóságra kell törekednünk, de nem a tökéletességre, mert tökéletesség nem létezik. De ma, amikor meghallgattam az Örményország kis énekesei kórust, rájöttem, hogy a tökéletesség, bizony néha, igenis létezik” – mondta André Ducret, a svájci Saint Michel Kórus alapítója és karmestere.

Örménység Indiában

Az UCLA Richard Hovannisian Modern Örmény Történelem Tanszéke kétnapos nemzetközi konferenciát szervezett, amelyre március 17-én és 18-án került sor az világhírű Los angelesi egyetemen.

A konferencia a híres kalkuttai Örmény Főiskola (1821) megalapításának állít emléket, amely a tizenkilencedik században az örmény felsőoktatás három legfontosabb központjának egyike a diaszpórában, és az egyetlen, amely fennmaradt és ma is virágzik.

Az indiai, örményországi, francia, egyesült királyságbeli, németországi és egyesült államokbeli gazdaság-, irodalom-, jog- és kultúrtörténészeket tömörítő konferencia rávilágít arra, hogyan utaztak az örmények a kora újkortól kezdve, „meghódítva” Indiát távoli városait.

Dolma-e vagy sarma?

Mindannyiunk nagy kedvence az összejöveteleinken is számtalanszor kóstolható dolma. Ki hinné, hogy ez az egyszerűen elkészíthető, pompás étel, milyen parttalan és véget nem érő vitákat képes kiprovokálni, és nemcsak azért, mert minden örmény egy kicsit jobban tudja, hogy kell főzni. A vita legtöbbször az elnevezésről és az összetevőkről szól, vagyis hogy dolma-e vagy inkább sarma, illetve mi is tulajdonképpen a közönséges dolma, a yalanchi dolma vagy a kalami dolma? Szőlőlevél vagy egyéb növényi „csomagolóanyag” ugyanis mindegyik fogáshoz szükséges. Egyesek úgy magyarázzák, hogy a dolma és sarma elnevezés csak nézőpont kérdése, a dolma töltöttet jelent, a sarma becsomagoltat. A dolog azért még ennél is árnyaltabb, íme a pontos meghatározás, hogy hányféle dolma is létezik:

1. DOLMA (hússal, rizszel, sok fűszer- és fűszernövény-nyel, szőlőlevéllel, citrommal) – nagyobb méretű tekercsek, paradicsom nélkül, és legtöbbször forrón tálaljuk.

2. YALANCHI Dolma (rizs és hagyma, olívaolaj, sok gyógynövény és fűszer, szőlőlevél, citrom) – nagyon vékonyan készített tekercs, nincs paradicsom, vegetáriánus, hidegen tálaljuk.

3. KALAMI Dolma (hús, rizs, gyógynövények és fűszerek, paradicsom, káposztalevél, ecet) nagy tekercsek, paradicsommal – forrón tálaljuk.

Örmény ételek az ókorból

Khashlama (örmény báránypörkölt) története

A Khashlama egy hagyományos örmény zöldség- és báránypörkölt. Az egyszerű alapanyagokból készült ikonikus örmény étel finom, nagyon tápláló, és meglepően könnyen elkészíthető.

A Khashlama szó az örmény „khashel” szóból származik, ami azt jelenti, hogy forralunk.

Tehát a Khashlama alapvetően húsból és zöldségekből áll, amelyeket gazdag, finom húslevesben főznek össze.

A legenda szerint több ezer évvel ezelőtt Khashlamát hegyvidéki emberek készítették. Ezen a vidéken nem volt sokféle étel, de mindig volt bőven bárányhús.

Abban az időben a Khashlama nyári étel volt, mert ekkor volt elérhető a friss bárányhús és a lédús zöldségek.

Hagyományos hengeres örmény agyagkemencében, a tonir tűzén készítették el.

Örményországban az ókorban, Navasar ünnepén, Ara isten tiszteletére érkeztek zarándokok ezeken a vallá-

si ünnepeken a Khashlama a főpap áldásával készült, de nemcsak bárányból, alkalmanként borjúhúsból is. Egy nagy serpenyőben, a tűzhely fölé függesztették, a húst sörben párolták, nagy mennyiségű hegyi gyógynövényekkel, fűszernövényekkel és fűszerekkel. Ezzel egyidőben a főzelékek és a fűszerek felét először a serpenyő aljára fektették, majd a húst nagy darabokra vágva, felül ismét fűszernövényekkel beborítva és sörrel leöntve. Akkoriban ez az étel rituálisnak számított.

Minden család más receptet őriz

A Khashlama-nak jó néhány változata létezik, és minden családnak megvan a saját titkos receptje.

Eredetileg a Khashlama a bárányhúshoz, a zöldségekhez és a fűszernövényekhez tartozott. Miután a burgonya Örményországba érkezett, a Khashlama receptjét úgy alakították ki, hogy belefoglalja őket. A Khashlama krumplival hamar az étel legnépszerűbb változata lett.

Անհավատալի է, բայց իրողությունն. Ադրբեջանում Իսրայելի դեսպանը հայ է

Հարութ Սասունյան

«Կալիֆորնիա կուրիեր» թերթի հրատարակիչ
www.TheCaliforniaCourier.com

Երբ առաջին անգամ լսեցի, որ Ադրբեջանում Իսրայելի դեսպան Ջորջ Դիքը հայ է, մտածեցի, որ դա չի կարող ճիշտ լինել: Այնուամենայնիվ, ես ապշեցի պարզելով, որ դա իրողություն է: Ինչպես ասում էր Մարկ Տվենը. «Ճշմարտությունն ավելի տարօրինակ է, քան հորինվածքը»:

Բարվում Իսրայելի դեսպան դառնալուց շատ առաջ Դիքն իր թվիթերում գրել էր. «Հայրիկիս տատիկի անունը Անթառաան Համբարյան էր. նա հայ էր: Նա հայոց ողբերգության վերապրածներից է... <http://fb.me/2WQnyz9Vu>. 08:43. 12 ապրիլի, 2015թ.»:

Ֆեյսբուքյան հղումը, որը Դիքը ներառել էր իր թվիթում, կարևոր էր, քանի որ այն վերաբերում էր 2015 թվականի ապրիլի 12-ի մի հոդվածի, որը վերնագրված էր. «Թուրքիան զայրացած է Հռոմի պապի վրա «ցեղասպանության» մասին հայտարարություններից հետո»: Այսպիսով, Դիքը տեղյակ էր, որ եղել է Հայոց ցեղասպանություն, իր հոր տատիկը վերապրել է այդ ցեղասպանությունը, և նրա անունը Անթառաան Համբարյան էր, թեև սխալ էր գրել նրա անունը, որը, ամենայն հավանականությամբ, եղել է Անթառաան:

Երբ 2019 թվականին Դիքը դարձավ Ադրբեջանում Իսրայելի դեսպանը, որոշ հայեր զայրացած քննադատեցին նրան՝ 2015 թվականին իր թվիթում Հայոց ցեղասպանությունը «ողբերգություն» անվանելու համար: Ահա մի քանի արհամարհական պատասխաններ. «Ինչպե՞ս էս ապրելու նախնիներիդ դավաճանելուց հետո»: «Նա կհպարտանար քեզնով... որ ծառայում էս երկու երկրներին՝ որոնք ակտիվորեն հերքելով այն, ինչը խլել էր նրա ընտանիքը», «Հավանաբար նա ահավոր ամոթ կզգար քեզ համար», «Քո խեղճ տատիկը շուտ եկավ իր գերեզմանում, որ դու ընդունում էս էթնիկ գտումները, պատերազմական հանցագործությունները և ցեղասպանությունը», «Չեմ կարող հավատալ, որ դու հայկական արմատներ ունես... ԱՄՈԹ ՔԵՁ 1 500 000 անգամ՝ ԱՀԱԲԵԿԻԶՆԵՐ Ադրբեջանին և Թուրքիային ԱԶԱԿՑԵԼՈՒ համար: ԱՄՈԹ ՄԵՁ, ՈՐ ՔՈ ԵՐԱԿՆԵՐՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՅՈՒՆ Է ՀՈՍՈՒՄ» և «Քո մեծ տատիկը կթքեր քո երեսին, եթե լսեր, թե ինչեր էս ասում...»:

2021 թվականի սեպտեմբերի 30-ին Ամերիկայի Հայ Դատի հանձնախումբը իր ֆեյսբուքյան էջում գրել էր. «Դիվանագիտության պատմության մեջ ամենամոթալի դիվանագիտական նշանակումը: Ցեղասպանությունը վերապրած Իսրայելը Ջորջ Դիքին (Հայոց ցեղասպանությունը վերապրածների՝ իրեն հայ համարող ժառանգին) որպես իր դեսպան ուղարկում է Ադրբեջան, մի երկիր, որը բացահայտ աշխատում է ավարտին հասցնել այս ոճրագործությունը»:

2021 թվականի հուլիսին Դիքը կրկին զայրացրեց հայերին իր այս թվիթերյան գրառմամբ.

«Ադրբեջանի դիվանագիտական խմբի հետ միասին ես պատմական առանձնաշնորհում ունեցա լինելու Իսրայելի առաջին դեսպանը, որն այցելեց ուշագրավ Շուշա քաղաքը», նշանավոր հայկական քաղաքը, որը գրավվել էր Ադրբեջանի կողմից 2020 թվականի պատերազմի ժամանակ:

2023 թվականի հունվարի 13-ին «Թայմս օֆ Իսրայել»-ին (Times of Israel) տված հարցազրույցում դեսպան Դիքն իրեն ներկայացրել է որպես «արաբ և իսրայելցի»: Նրա հայրը ուղղափառ քրիստոնյա էր՝ հայկական և պաղեստինյան խառը արմատներով: Ահա մի հատված այդ հարցազրույցից.

«Թայմս օֆ Իսրայել». «Երբ հանդիպում ես ադրբեջանցիներին, և նրանք հայտնաբերում են, որ դու արաբ քրիստոնյա ես, ինչպիսի արձագանքներ ես ստանում»:

Դեսպան Դիք. «Բնականաբար, սա զարմացնող և շփոթեցնող է ադրբեջանցիների մեծ մասի համար: Չարմանքի զգացումն օգնում է ինձ բացատրել իսրայելական հասարակության բազմազանության մասին: Բայց, ճիշտն ասած, այս պահին ես դադարել եմ նրանց ուղղել, քանի որ դա հոգնեցուցիչ է դառնում: Ամեն դեպքում ծիծաղելի է, երբ դեկտեմբերի 24-ին ինձ մաղթում են ուրախ Հանուկա, և ոչ թե Սուրբ Ծնունդ»:

«Թայմս օֆ Իսրայել». «Որպես իսրայելցի քրիստոնյա, ինչպիսի՞ն է ձեր տեսակետը հայ համայնքի մասին, որը հիմնականում բաղկացած է իսրայելցի քրիստոնյաներից, և այն մարտահրավերների մասին, որոնց նրանք բախվում են Իսրայելում, ինչպես Երուսաղեմ-Բաքու հարաբերությունների, այնպես էլ դրան չառնչվող հարցերի վերաբերյալ»:

Դեսպան Դիք. «Ես խորը համակրանք եմ տաճում Իսրայելի հայ համայնքի նկատմամբ,

մասնավորապես Յաֆֆայում, որտեղ ես մեծացել եմ: Մենք կիսում ենք նույն հավատքը և բազմաթիվ մշակութային ավանդույթներ: Դպրոցի և երիտասարդական շարժումների իմ ընկերներից շատերը հայ են: Ունեցել եմ ուսուցիչներ, որոնք մեծ ազդեցություն են ունեցել ինձ վրա, որոնք հայ են, և ես նրանց համարում եմ մտերիմ ընկերներ»: 2023 թվականի հունվարի 5-ին ադրբեջանական Caliber.az կայքը մեջբերել է դեսպան Դիքի ասածը. «Իսրայելի Ադրբեջանին առաջարկում է իր օգնությունը «խելացի քաղաքների» ստեղծման հարցում՝ Ադրբեջանի կողմից բռնագրավված հայկական տարածքներում»:

2023 թվականի հունվարի 12-ին դեսպան Դիքը հարցազրույց է տվել Caliber.az-ին մի տեսանյութում, որը վերնագրված է.«Տեսանելիից այն կողմ. պեղելով իսրայելա-ադրբեջանական կապերի խորքերը դեսպան Ջորջ Դիքի հետ».

Այդ հարցազրույցում դեսպան Դիքն արել է հետևյալ անհանգստացնող հայտարարությունը. «Ամենակարևոր իրադարձությունն այն է, երբ Ադրբեջանը մտավ դարաբաղյան երկրորդ պատերազմի մեջ, և մենք [Իսրայելը] այստեղ կանգնել ենք ուս ուսի տված մեր գործընկեր ու բարեկամ Ադրբեջանի հետ: Մեր ռազմավարական համագործակցությունը շարունակվել և ակտիվացել է այդ ընթացքում, բայց նաև մարդասիրական ոլորտում: Փաստացի ես ռիսկի դիմեցի գնալով Գյանջա, քաղաքի վրա հարձակումների ժամանակ, և զրուցել տեղի համայնքի հետ, հանդիպել նրանց, մարդասիրական աջակցություն ցուցաբերել այնպիսի սարքավորումներով, ինչպիսիք են հիմնական իրերը՝ վերմակներ և տաքացուցիչներ և այլն, այն մարդկանց, որոնք կորցրել էին

իրենց տները և այն ամենը, ինչ ունեին: Եվ ես կարծում եմ, որ դա նաև կապ ստեղծեց սրտերում, այլ ոչ միայն մտքում, այնպես որ, կարծում եմ, երկրորդ դարաբաղյան պատերազմը ցույց տվեց Ադրբեջանին, թե ինչ նկատի ունենք, երբ ասում ենք ընկեր, ինչ նկատի ունենք, երբ ասում ենք գործընկեր: Մեզ համար սրանք դիվանագետների դատարկ խոսքեր չեն... Մրանք բաներ են, որոնք բխում են սրտից և իրականում մեզ համար մեծ նշանակություն ունեն... Իսրայելի դիրքորոշումը՝ Ղարաբաղի հարցում վաղուց հստակ է. Իսրայելը պաշտպանում է Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականությունը: Դա արվել է խոսքով և գործով մինչև դարաբաղյան երկրորդ պատերազմը և դարաբաղյան երկրորդ պատերազմից հետո»:

Նա նաև սխալմամբ հավելեց, որ «գործնականում, արաբա-իսրայելական հակամարտությունը հիմնականում ավարտված է»: Դեսպան Դիքը հարգանք չի տածում ոչ միայն իր հայկական արմատների նկատմամբ, այլև չի հարգում իր պաղեստինյան արմատները: Նա պետք է հոգին ծախսած լինի սատանային իր աշխատանքի համար: Դեսպան Դիքի նշանակման ամենաապշեցուցիչ կողմն այն է, որ Իսրայելի արտգործնախարարության պաշտոնյաները հայկական ծագումով դեսպան են ուղարկել Ադրբեջան... Չնայած Ադրբեջանի մասին Դիքի խանդավառ խոսքերին, ես կասկածում եմ, որ նախագահ Ալիևն ու Ադրբեջանի ժողովուրդը լիովին վստահում են նրան: Ադրբեջանում նրանք ատելությունից ու արհամարհանքից բացի ուրիշ ոչինչ չեն զգում ցանկացած հայի, նույնիսկ մասամբ հայի նկատմամբ:

Թարգմանությունը՝ Ռուզաննա Ավագյանի

Amikor a Mesterséges Intelligencia színpadra lép – Hajren színházi bemutató a Nemzetiben

Idén is megrendezésre került a Jelen/lét Fesztivál, mely a világon egyedülként vonultatja fel egy ország nemzetiségi színházainak produkcióit annak Nemzeti Színházában egy héten keresztül. A magyarországi örmény közösség hivatalos színháza az Urartu Örmény Színház alkotói az idei fesztiválon izgalmas kísérletbe fogtak. Legújabb bemutatójukba nem mást vontak be szereplőként, mint a saját magát alakító Mesterséges Intelligenciát, így a bemutató egyben nemzetközi színháztörténeti pillanat is, hiszen a szerző, Diramerján Artin az MI-től a témával kapcsolatban saját érzéseiről „kért” hajren formátumú

verseket illetve megszólalásokat. Az így elkészült MI vallomások átiratai gépi/női hangon kelnek életre a háttérben jelenlévő Teremtő/Gamer irányításában. Az előadás igazi kuriózum, melyben ókori és középkori múlt, valamint a jövő fonódik össze a szerelem téma köréhez kapcsolódva. Alapjai azok a közel ezer éves versek hajrenek, melyek leginkább a japán haikus-hoz hasonlítanak. Szereplők: Kovács Olga, Sörös Miklós, Haik Viktória, Égető Fanni, Tóth András, Baj László, Kid Diyan (ifj. Diramerján Artin), Libor Laura és a kitűnő énekművész Nelson Sahakyan.

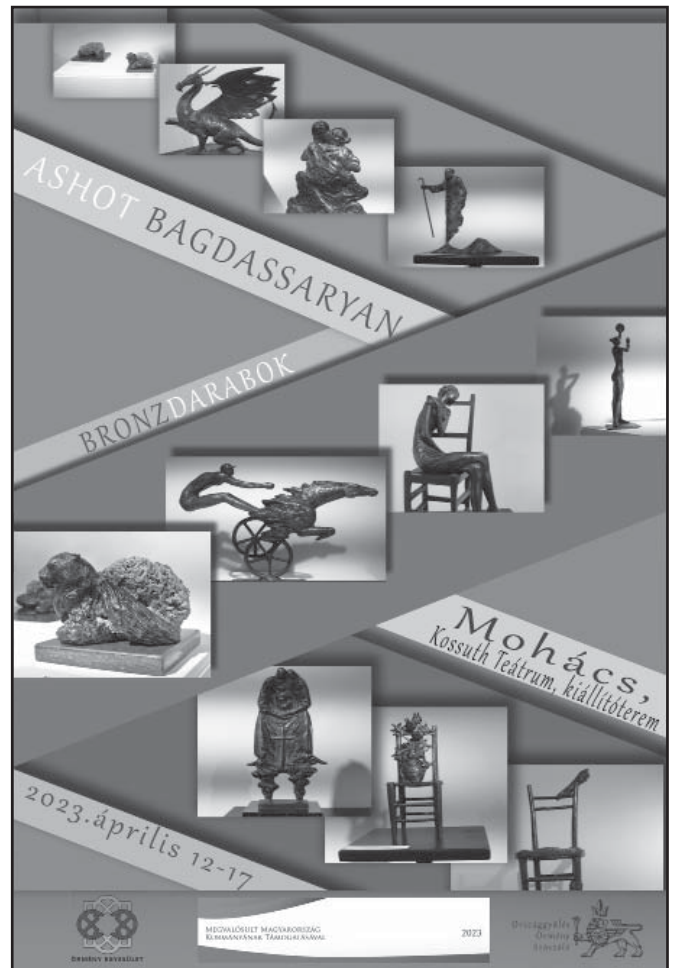
Ashot Bagdasaryan kiállítás Mohácson

Ashot Baghdasaryan örmény szobrászművész 1957-ben született. Édesapja, Sarkis Baghdasaryan is szobrászművész volt, ő szeretettette meg a szobrászatot és Magyarországot fiával. Sarkis ugyanis 1977-ben Magyarországon, Sopronban faragta ki a magyar és az örmény nép barátságát szimbolizáló Barátság-szobrát a városnak. Szobrász tanulmányait Jerevánban kezdte, majd Szentpéterváron (akkor Leningrád) folytatta a képzőművészeti főiskolán, szobrász szakon. Onnan jutott el először Magyarországra egy diákcseré-program révén, majd a diploma után folytonosan visszatérő, sőt inkább hazatérő alkotó lett.

Kisplasztikáival folyamatosan kiállít Örményországban, szerte Európában – és Magyarországon is rendszeresen. Több elismerést is kapott munkáira, háromszor díjazták a ravennai Nemzetközi Dante Biennálén (1992, 1996, 1998), ahol 1992-ben az aranyérmét nyerte el. Legutóbb, 2010-ben a legjobb

szobor díjában részesült a Világ Örményeinek Kongresszusán. 2019-ben adták át Veszprémben Ikarosz című szobrát, mely az állandó 1848-as koszorúzások és megemlékezések helyszíne lett. Következő magyarországi kiállítása április 12-én Mohácson nyílik a Kossuth Teátrum Kiállítóterme és közel harminc kisplasztikája április 17-ig lesz látható.

Március 15-i koszorúzás Veszprémben

Az Országos Örmény Önkormányzat, a Veszprémi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat és az Örmény Kultúráért Alapítvány március 15-én Veszprémben koszorúzott a szabadságharc hőseinek emlékművénél, amely Ashot Bagdassaryan örmény szobrászművész szobránál található. Az ünnepség műsorán az Urartu Örmény Színház művészei előadásában elhangzott a Himnusz, Kölcsey Ferenc költeménye, majd Diramerján Artin, az Országos Örmény Önkormányzat elnökhelyettese mondott beszédet.

